

Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Τὸ κειμενικὸ ἀσυνείδητο

Ἡ ψυχοβιογραφικὴ ἀνάγνωση τοῦ ἔργου καὶ τοῦ βίου Πόε ἀπὸ τὴν Μαρία Βοναπάρτη, ὡς ἐγχείρημα ψυχαναλυτικῆς ἐρμηνείας τῆς λογοτεχνικῆς πρόθεσης ἢ ὁποῖα ἀντανακλᾷ ἀλλὰ καὶ ἐπικαθορίζει τὸν ψυχισμό τοῦ συγγραφέα, συνιστᾷ μιὰ μορφή ἐφηρμοσμένης ψυχανάλυσης στὴν λογοτεχνία: ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ δυνατότητα παρέμβασης τοῦ ψυχαναλυτικοῦ λόγου στὸ γραπτὸ κείμενο καὶ ἡ ἀνάγνωσή του ὡς λόγου τοῦ ἀσυνείδητου τοῦ δημιουργοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ θεώρηση τοῦ ἔργου ὡς ἀποτόκου μιᾶς διεργασίας μετουσίωσης καὶ διοχέτευσης τῆς οἰδιπόδειας σεξουαλικότητας τοῦ συγγραφέα στὴν τέχνη του. Πίσω ἀπὸ τὴν λειτουργία τῶν λέξεων καὶ τῶν σημασιῶν τοῦ κειμένου ἀναγνωρίζεται ἡ ὑπαρξη ἑνὸς συστήματος ἀσυνείδητων ἀναπαραστάσεων οἱ ὁποῖες, μὲ τὴν μεσολάβηση τῆς ψυχαναλυτικῆς παρέμβασης, μποροῦν νὰ καταστοῦν προφανεῖς καὶ νὰ ἀναδειχθεῖ ὡς ἐκ τούτου ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον οἱ οἰδιπόδειες συγκρούσεις τοῦ συγγραφέα καθορίζουν τὸ περιεχόμενο τῆς γραφῆς του.

Ἡ μελέτη τῆς Βοναπάρτη διέρχεται ἀπὸ τὸ πρότυπο τοῦ ἀναγνώστη-ψυχαναλυτῆ.

Ἀρχικῶς, τὸ πάθος τῆς ἀνάγνωσης τοῦ ἔργου ἑνὸς ἰδιοφυῶς καὶ ἀλλόκοτου συγγραφέα. Ἡ Βοναπάρτη εἶναι μιὰ χαρισματικὴ ἀναγνώστis τοῦ Πόε, σχολαστικὴ καὶ οὐσιαστικὴ, ἱκανὴ νὰ διαμορφώσει τὸ προσωπικὸ της κείμενο ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ, νὰ ἀνακινήσει τὸ δικό της μετουσιωτικὸ ἐγχείρημα ἐπὶ ἑνὸς ἤδη διαμορφωμένου κειμενικοῦ στερεώματος. Ἡ δημιουργία της διαθέτει μιὰ ὑψηλὴ ἐκφραστικότητα ὡς πρὸς τὴν διήγηση τῆς ἀτομικῆς ἱστορίας τοῦ Πόε καὶ τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα τὴν καθορίζουν, ἀποδίδει μὲ παραστατικὸ τρόπο τὴν σύνδεση τῆς ὑποκειμενικῆς τοποθέτησης τοῦ ποιητῆ μὲ τὸ μεταφυσικὸ κειμενικὸ του σύμπαν.

Προσέτι, ἓνα ἄλλο πάθος, τὸ πάθος τῆς ψυχαναλυτικῆς ἐρμηνείας: «Νὰ προβάλλει τὰ φῶτα τῆς ψυχανάλυσης πάνω στὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἑνὸς μεγάλου συγγραφέα μὲ παθολογικὲς τάσεις» ἀναφέρει ὁ Φρόυντ στὸν πρόλογο τῆς μελέτης της.¹ Καὶ ὡς ἐκ τούτου καθίζει ἀναπόφευκτα τὸν Πόε στὸ ντιβάνι. Ὅχι ὅμως τὸν Πόε ὡς ὁμιλοῦν ὑποκείμενο, τὸν συγγραφέα ὡς προσωπικότητα ἀλλὰ τὸν ἐπινενοημένο του λόγο, τὸ φανταστικὸ κειμενικὸ του σύμπαν, ἐπιβάλλοντας ἐπ' αὐτοῦ τὴν ψυχαναλυτικὴ ἀνάγνωση τοῦ σημαίνοντός του. Σὲ αὐτὴν τὴν ἀνάγνωση ὁ

¹ S. Freud, «Avant-propos», στὸ M. Bonaparte, *Edgar Poe. Étude psychanalytique*, ἔνθα ἀνωτέρω.

λόγος τοῦ συγγραφέα-ὑποκειμένου σὲ ἀνάλυση προσλαμβάνεται μὲσῶ μιᾶς σειρᾶς ἀναπαραστάσεων, μιᾶς ἀλυσίδας σημαίνοντων συνδεδεμένης μὲ συνθήκες οἱ ὁποῖες διαφεύγουν τῆς πρόθεσής του, ἀνάγεται σὲ μία ἀσυνείδητη διαδικασία οἰδιποδείων λιμπιντικῶν ἐπενδύσεων οἱ ὁποῖες, ὑπὸ τὴν μορφή λογοτεχνικοῦ σημαίνοντος, καθορίζουν τὴν φύση του. Διαμορφώνει ὡς ἐκ τούτου ἓνα διωγκωμένο ἐρμηνειοκρατικὸ ψυχαναλυτικὸ σύμπαν, στὸ ὁποῖο ἡ ψυχαναλυτικὴ ἐρμηνεία ἐξισώνεται μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιστημονικῆς τῆς κατοχύρωσης.² Ἀπομονώνοντας τὸ λογοτεχνικὸ κείμενο ἀπὸ κάθε ἄλλη λειτουργία ἀναγνωρίζει σὲ αὐτὸ μονάχα τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀσυνειδήτου τοῦ συγγραφέα νὰ μιλήσει: στὸ κείμενο ὁμιλεῖ τὸ ἀσυνείδητο καὶ ὁ ἀναλυτὴς εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ ἀκούσει, νὰ τὸ διαβάσει. Σημειωτέον δὲ ἐπ’ αὐτοῦ τὸ ἐξῆς: ἀφ’ ἐνὸς μὲν ἡ προσωπικὴ ἱστορία τῆς Βοναπάρτη, στὴν ὁποία δεσπόζει ἐξ ἴσου ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου, καθὼς ἔχασε τὴν μητέρα τῆς ἀπὸ φυματίωση σὲ βρεφικὴ ἡλικία,³ ἀφ’ ἐτέρου δὲ ἡ θεώρηση τοῦ Φρόντ —τὴν ὁποῖαν ἐξετάσαμε προηγουμένως— περὶ μὴ δυνατότητας μετουσίωσης τῆς γυναικας καὶ ἡ θεωρητικὴ πραγμάτευση τοῦ θανάτου τῆς μητέρας τῆς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Βοναπάρτη στὸ ἄρθρο τῆς «Ταύτιση κόρης καὶ πεθαμένης μητέρας», τὸ 1928.⁴

Ὅθεν τὸ ἐρώτημα: δύναται μία ψυχογραφικὴ ἀπόπειρα, ὅπως αὐτὴ τῆς Βοναπάρτη, νὰ ἀξιώσει ἓνα κριτήριον ἀληθείας γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἔργου καὶ τῆς ζωῆς τοῦ συγγραφέα, ἤτοι εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάγνωση τοῦ ἀσυνειδήτου τοῦ συγγραφέα στὸ κείμενό του; Καὶ ἡ ἀπάντηση: ὄχι, ὅπως τὸ ἀνέλυσε ὁ Μιλλέρ μὲ βάση τὴν λακανικὴ θεωρία, διατυπώνοντας τρεῖς θέσεις περὶ μὴ ἀναγνωσιμότητας τοῦ ἀσυνειδήτου στὸ λογοτεχνικὸ κείμενο.⁵

Ἡ πρώτη θέση παραπέμπει στὴ φύση τοῦ αἰνιγματικοῦ σημαίνοντος. Ἐκ τῆς ἀρχικῆς υἱοθέτησης ἀπὸ τὸν Λακάν τῆς γλωσσολογικῆς διάστασης τοῦ σωσσυριανοῦ σημείου, στὴν ὁποία τὸ σημαῖνον καὶ τὸ σημαίνόμενο ἀποτελοῦν μία ἀδιαφοροποιημένη ἐνότητα, τὶς δύο ὄψεις τοῦ ἰδίου φύλου,⁶ συστήνεται μία βαθμιαία μετατόπιση τῆς λακανικῆς προβληματικῆς ὅχι στὴν ἐνότητα τοῦ σημείου ἀλλὰ στὸν διαχωρισμὸ σημαίνοντος καὶ σημαινομένου, στὴν ἀσυνέχειά τους. Ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς ἀναδύεται μὲσῶ τῆς ἐννοίας τοῦ «αἰνιγματικοῦ σημαίνοντος», τῆς διαδικασίας ἀπογύμνωσης τοῦ αἰνίγματος τὸ ὁποῖο τὸ σημαῖνον ἀνακινεῖ, πρωταρχικὴ συνθήκη τῆς ψυχαναλυτικῆς πρακτικῆς, ἀναδεδειγμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Φρόντ.⁷ Ἡ αἰνιγματικότητά τοῦ σημαίνοντος ἀναδύει τὸ ἀμφιλεγόμενον ὡς πρὸς τὴν ἐκφορὰ τῆς σημασίας: τὸ ὑποκείμενο, καθοριζόμενο ἀπὸ τὸ σημαῖνον του κατὰ τὴν ἐκφορὰ τοῦ λόγου του, ἐγκαθιδρύει μία σχέση ἐτερότητας, μία σχέση ἀλλοτριώσεως μὲ τὸν

². R. Forclaz, «Psychoanalysis and Edgar Allan Poe: A critique of the Bonaparte thesis», στὸ E. Carlson (ἐπιμ.), *Critical Essays on Edgar Allan Poe*, G. K. Hall, Νέα Ὑόρκη 1987, σ. 188.

³. E. Roudinesco, *Histoire de la psychanalyse en France. I. 1885-1939*, Fayard, Παρίσι 1994, σσ. 335-336· C. Bertin, *Marie Bonaparte*, ἔνθα ἀνωτέρω.

⁴. M. Βοναπάρτη, «Ταύτιση κόρης καὶ πεθαμένης μητέρας», [1^η δημ. 1928], μτφ. Λ. Πετρίδη, Ἄγρα, Ἀθήνα 1984.

⁵. Z.-A. Μιλλέρ, «Ἀσυνείδητο μὴ ἀναγνώσιμο», μτφ. Γ. Φουντουλάκη, Ἐ. Θεοδωρίδη, Βλ. Σκολίδη, στὸ *Ἡ Ψυχανάλυση*, 3(1998), σσ. 29-40.

⁶. F. de Saussure, *Μαθήματα γενικῆς γλωσσολογίας*, μτφ. Φ. Ἀποστολοπούλου, Παπαζήσης, Ἀθήνα 1979, σσ. 99-113.

⁷. Z.-A. Μιλλέρ, «Ἀσυνείδητο μὴ ἀναγνώσιμο», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 38.

ίδιο του τόν έαυτό. Ό λόγος του άποτελείται άπό μία σειρά σημαίνόντων, μία άκολουθία λεκτικών ένδειξεων οί όποϊες κατευθύνονται, μέσω τής γλώσσας, πρός τήν έπικοινωνιακή έγκυρότητα, πρός τόν ήμοιο, τόν Άλλον τοῦ λόγου.

Όστόσο, ή σχέση τών λεκτικών άπολήξεων με τις έννοιες τις όποϊες άνακαλοῦν δέν άποτελεί ποτέ μία σχέση παγιοποιημένη, διαμορφωμένη εκ τών πρότερων με βάση τήν πρόθεση τοῦ υποκειμένου νά δώσει νόημα στα πράγματα, καθώς ή σχέση του με τó σημαίνον τής έπιθυμίας τοῦ διαφεύγει. "Όταν τó υποκείμενο διατυπώνει ένα αίτημα, όταν άπευθύνει τόν λόγο του στόν Άλλον εύρίσκεται έντός μίας αίνιγματικής σχέσης με τó σημαίνον τής έκφοράς του: άλλα λέει και άλλα έννοεί. Έντεταγμένο σε μία σημαίνουσα άλυσίδα, σε μία άτέρμονη υποκατάσταση λεκτικών συνειρμών, καταλήγει στην στιγμιαία άποκρυστάλλωση τής αίνιγματικότητάς του, τής πρόθεσής του νά άποδώσει στα πράγματα ένα νόημα ως «διαπλοκή τοῦ ψεύδους και τής λήθης».⁸

Η σημαίνουσα αύτή διεργασία δέν μπορεί νά άνακινήθει στο λογοτεχνικό κείμενο. Η άνάγνωση τοῦ Πόε άπό τήν Βοναπάρτη ως άνάγνωση τοῦ άσυνειδήτου τοῦ συγγραφέα έπιβεβαιώνει αύτήν τήν παραδοχή. Η Βοναπάρτη άδυνατεί νά διαχωρίσει τó σημαίνον άπό τήν αίνιγματικότητά του, νά τó εκλάβει ως τήν άμφιλεγόμενη πρακτική ή όποία χρειάζεται νά άπομονωθεί. Τούναντίον, προκρίνει μία μονοδιάστατη σχέση μεταξύ σημαίνοντος και σημαίνόμενου, μία προκαθορισμένη σύνδεση τοῦ σημαίνοντος με τήν άσυνειδήτη πρόθεση τοῦ συγγραφέα. Τó υποκείμενο τής γραφής, δημιουργός και διαμορφωτής τοῦ σημαίνοντός του στο χαρτί, είναι άπών, εκπροσωπείται μονάχα άπό ένα άκαμπτο άσυνείδητο, τó όποϊο έχει έγγυθηθεί εκ τών προτέρων για τήν σταθερή σύνδεση, τήν άσφαλή άντιστοιχία μεταξύ τών έκφερομένων και τών οϊδιποδείων άναγκαιοτήτων που τήν άνακαλοῦν. Τó υποκείμενο άδυνατεί νά διαφύγει τής άσυνειδήτης άνάγκης που κατευθύνει τόν λόγο του, ή όποία όχι μόνον έχει προκαθορίσει τήν ουσιαστική έκβαση, τήν τελική μορφή τών έκφερομένων του στην λογοτεχνική του αφήγηση άλλα και οὐσίαν τοῦ έχει στερήσει κάθε άπόπειρα άναμόχλευσής της μέσω τοῦ κειμενικοῦ του λόγου.

Η δεύτερη θέση τοῦ Μιλλέρ άναφορικά με τó μη άναγνώσιμο τοῦ άσυνειδήτου στο λογοτεχνικό έργο με βάση τήν λακανική θεωρία διέρχεται άπό τήν διαφορά μεταξύ τής φύσης τοῦ λόγου ό όποϊος διαμορφώνεται στην πράξη τής γραφής και τοῦ λόγου ό όποϊος άνακύπτει στην ψυχαναλυτική πρακτική. Τα μορφώματα τοῦ άσυνειδήτου, άναπαραγόμενα κατά τήν διαδικασία τής άνάλυσης, προϋποθέτουν ένα περιβάλλον άμιγώς διυποκειμενικό. Τó καθ' ύπόθεσιν υποκείμενο τής γνώσης, ως υποκείμενο τής έπιθυμίας εκπροσωπείται άπό τήν σειρά τών έλευθέρων συνειρμών του, οί όποϊοι εισάγονται σε μία προοπτική διυποκειμενικής άνταλλαγής τοῦ αίνιγματικοῦ του σημαίνοντος με τήν άπάντηση τοῦ Άλλου. Ό Άλλος, ό Άλλος τοῦ λόγου άλλα και τής σιωπής, ό τόπος στόν όποϊο διαμορφώνεται τó έγώ τοῦ υποκειμένου σε σχέση με εκείνον ό όποϊος άκούει,⁹ θέση κατειλημμένη κατά τήν άνάλυση άπό τó πρόσωπο τοῦ άναλυτή, δημιουργεί τις προϋποθέσεις ώστε τó υποκείμενο, άπομονωμένο άπό κάθε έλεγχο στόν λόγο, νά διαμορφώσει μία συν-

⁸. Κλ. Συνοδινού, «Η ήθική τής άλήθειας», στο Έκ τών ύστέρων, 2(1998), σσ. 159-166.

⁹. Ζ. Λακάν, Σεμινάριο Τρίτο. Οί ψυχώσεις, [1955-1956], μτφ. Ρ. Χριστοπούλου, Βλ. Σκολίδη, Ψυχογιός, Άθήνα 2005, σ. 309.

θήκη αναζήτησης τῆς ἄρθρωσης τῆς ἐπιθυμίας του σὲ σχέση μετὴν ἐπιθυμία τοῦ Ἄλλου.

Τοῦναντίον, στὸ περιβάλλον τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου αὐτὴ ἡ σημαίνουσα ἀκολουθία συνδέεται ἄμεσα μετὴν συνειδητὴ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ διαμορφώσει ἕναν συγκεκριμένο λόγο: ἕναν λόγο ἐπιτηδευμένο, λογοτεχνικῶς ἀναγνωρίσιμο ἀλλὰ καὶ ὑποκειμενικῶς ἔγκυρο. Στὸ περιβάλλον αὐτὸ ὁ Ἄλλος, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφέας καὶ ὑποκείμενο τῆς γραφῆς ἀπευθύνει τὸν λόγο του, ἐνσαρκωμένος ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀναγνώστη, δὲν εἶναι παρὼν κατὰ τὴν διαμόρφωση τοῦ λόγου αὐτοῦ, τῆς ἐπινενοημένης κειμενικῆς του πραγματικότητας. Τὸ ὑποκείμενο τῆς γραφῆς ὑποβάλλει τὸν λόγο του σὲ ἕνα σύστημα ἀπαγορεύσεων, τὸν περιβάλλει μετὰ μίαν ἐξιδανικευμένη ἐπικάλυψη, ἐν εἶδει λογοκρισίας ὡς πρὸς τὴν ἔκφραση τῆς ἀσυνειδητῆς ἐπιθυμίας, ὥστε νὰ γίνῃ ἀνακοινώσιμος στὸν Ἄλλον, ὁ ὁποῖος ἀναπαρίσταται μέσῳ τῆς ἀπουσίας του.

Ὅθεν ἡ φλυαρία (*bavardage*), ἡ λακανικὴ ὀριοθέτηση τῆς εἰσόδου τοῦ ὑποκειμένου στὸν ἀπόλυτο μονόλογο μετὸν ἑαυτὸ του μέσῳ τῆς σιωπῆς τοῦ Ἄλλου κατὰ τὴν ἀνάλυση, δὲν μπορεῖ νὰ πραγματωθεῖ κατὰ τὸν μονόλογο τοῦ συγγραφέα μετὰ τὸ κείμενό του, δεδομένης τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Ἄλλου τῆς ἀνάγνωσης. Ὁ Μιλλέρ ἐπισημαίνει μὲν πὼς ἡ ἐρμηνεῖα τῆς αἰνιγματικῆς διατύπωσης τοῦ Λακὰν «τὸ ἀσυνείδητο εἶναι αὐτὸ ποὺ προπαντὸς διαβάζεται»¹⁰ θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ψυχαναλυτικὴ παρέμβαση στὸ γραπτὸ κείμενο σὲ ὅλες τῆς μορφές πραγματώσεώς του, τονίζει ὡστόσο πὼς μίαν τέτοια παρέμβαση συγχέει δύο πρακτικὲς ἐντελῶς διαφορετικῆς: ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀναγνωσιμότητα τοῦ ἀσυνειδήτου ὑπὸ τὴν μορφὴν γραπτῶν κατὰ τὴν ἀνάλυση, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀσυνείδητο ὡς θεμελιακὴ ἀρχὴ τοῦ γραπτῶν λογοτεχνικοῦ κειμένου.

Τῆς δύο αὐτῆς συγκεχυμένες πρακτικῆς διαφοροποιεῖ ἡ λειτουργικότητα τῆς στίξης, ἡ φύση τῶν σημείων τῆς στίξης τοῦ παραγομένου κειμένου.¹¹ Ἡ στίξη, τὸ τυπογραφικὸ σημεῖο, λειτουργεῖ ὡς σημαῖνον στὸν λόγο ὁ ὁποῖος καθιστᾷ τὸ ἀσυνείδητο ἀναγνώσιμο κατὰ τὴν ἀνάλυση: στὴν διάθεση τοῦ ἀναλυτῆ ἀνάγεται σὲ ἐργαλεῖο τὸ ὁποῖο συνοδεύει, τροποποιεῖ, ἐμπλουτίζει, ἀντιστρέφει, ἀποκαλύπτει τὸ νόημα ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν πρόθεση τοῦ ὑποκειμένου νὰ μιλήσῃ. Καθὼς τὸ ἀσυνείδητο «ἐνοικεῖ» τὴν ὁμιλία, σὲ ἄμεση συνάρτηση μετὴν ἐφαρμογὴ τῆς στίξης, ἡ γραπτὴ διάσταση τοῦ ἀσυνειδήτου συνίσταται στὴν μετατροπὴ τῆς ὁμιλίας σὲ γραπτὴν πρακτικὴν, σὲ κάτι τὸ ὁποῖο διαβάζεται, στὸν «προφορικὸν λόγον ποὺ ἔγινε γραπτὸς».¹²

¹⁰. J. Lacan, *Le Séminaire. Livre XI. Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*, Seuil, Παρίσι 1973, σ. 251.

¹¹. Ζ.-Α. Μιλλέρ, «Ἀσυνείδητο μὴ ἀναγνώσιμο», ἐνθα ἄνωτέρω, σσ. 30-32.

¹². Αὐτόθι, σ. 32.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ λακανικὴ ἔννοια τῆς ἀναγνωσιμότητος τοῦ ἀσυνειδήτου ἀναφέρεται στὴν ὁμιλία καὶ μόνον τοῦ ὑποκειμένου, στὴν φλυαρία του, ἡ ὁποία, μέσῳ τῆς ἀναγωγῆς της στὶς κανονικότητες τῆς στίξης κατὰ τὴν ἀνάλυση, καθίσταται γραπτὴ, ἀναγνώσιμη. Ἡ ψυχαναλυτικὴ ἐρμηνεία παίζει μὲ τὶς λέξεις, ἀναζητᾷ τὸ γραπτὸ ἐντὸς τοῦ λόγου, διασφαλίζει τὸ ἀμφιλεγόμενο τῆς ἀνάγνωστος τοῦ ἀσυνειδήτου, καθὼς ὁ Ἄλλος τῆς ἀνάλυσης ἐπιτρέπει τὴν ἀναγνωσιμότητα τῆς ἀφήγηστος τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ ἐπιβάλλει τὴν στίξη του, τὸ μεταμορφώνει σὲ κείμενο τὸ ὁποῖο ἐπιδέχεται ἐρμηνεία.

Ἡ διάσταση αὐτὴ τῆς ψυχαναλυτικῆς παρέμβαστος, τὸ διαφορούμενο τῆς λέξης, τὸ αὐθαίρετο τῆς στίξης, τὸ ἀτέρμονο τῆς σημασιακῆς ἐγγραφῆς τοῦ λόγου, ἡ ἀντίσταση στὸν «πειρασμὸ ἐνοποίησης, συνοχῆς καὶ κατανοητικότητος»¹³ εἶναι στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἐκλείπουν ἀπὸ μίαν ἀπόπειρα ψυχαναλυτικῆς ἀνάγνωστος τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου. Τὸ κείμενο ἀποτελεῖ μίαν ἐπινενομημένη πραγματικότητα, ὑποτεταγμένη στὸν ἔλεγχο τοῦ δημιουργοῦ του, στὴν πρόθεσή του νὰ διαμορφώσει μίαν κατευθυνομένη κειμενικὴ ἐκδοχή. Ἡ ἀνακαλουμένη διαδρομὴ τῆς πρόθεστος τοῦ συγγραφέα ἀπὸ τὸ προσυνειδητὸ στὸ ἀσυνειδητὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ συνειδητὸ ὑπὸ τὴν μορφὴ γραπτὸ κειμένου, ὅπως τὴν παρουσιάζει ἡ Βοναπάρτη γιὰ τὸν Πόε, δὲν ἀποδίδει ἓνα ἀσυνειδητὸ τὸ ὁποῖο ὁμιλεῖ ἀλλὰ τὴν πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ δημιουργήσει τὶς προϋποθέσεις ὁμιλίας τοῦ φανταστικοῦ του αἰτήματος. Τὸ κείμενό του, μὲ τὴν ἴδια πάντοτε στίξη, ἱκανὸ νὰ παραμείνει ἀμετάβλητο καὶ ἀναλλοίωτο ὡς ἀποτέλεσμα συνειδητῆς πρόθεστος γιὰ γραφὴ ἀλλὰ καὶ ὡς αἰσθητικὸ ἐπίτευγμα τὸ ὁποῖο προορίζεται γιὰ ἑνὸς τύπου πρόσληψη, διαμορφώνει γιὰ τὸν συγγραφέα ἀλλὰ καὶ τὸν ἀναγνώστη τὴν λειτουργία ἑνὸς χώρου ἀμοιβαίας συνύπαρξης, ἐπιτρέποντας καὶ συντηρῶντας μίαν ὑπαρξιακὴ ψευδαίσθηστος: ἀπαιτεῖ μίαν ἐρμηνεία συνδεδεμένη κυρίως μὲ τὴν λειτουργικότητα ἑνὸς ἐπὶ μέρους μηχανισμοῦ ταύτιστος, ὁ ὁποῖος ἀνακαλεῖ πρωτίστως μίαν διυποκειμενικότητα τοῦ ἀσυνειδήτου κατὰ τὴν πράξη τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀνάγνωστος παρὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἀσυνειδήτου τοῦ συγγραφέα του καὶ μόνον.

Ἡ τρίτη θέση τοῦ Μιλλέρ ἀναφορικὰ μὲ τὸ μὴ ἀναγνώσιμο τοῦ ἀσυνειδήτου στὸ λογοτεχνικὸ κείμενο ἀποτελεῖ μίαν τοπολογικὴ ταξινόμηστος: τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο δὲν περιορίζεται στὸ ἀσυνειδητὸ, καθὼς δὲν ἀνάγεται σὲ αὐτό, ἀλλὰ «εἶναι μᾶλλον τῆς τάξεως τοῦ ἀντικειμένου καὶ μάλιστα τοῦ καταλοίπου τῆς γλώσσας».¹⁴ Ἡ πρόταστος αὐτὴ ἀντανακλᾷ τὸν λακανικὸ ἀναγραμματισμὸ τοῦ ὄρου *littérature* σὲ *litureterre*, μίαν ἔννοια ἡ ὁποία ἐμπεριέχει τὸ λατινικὸ *litura*, τὸ σκουπίδι, τὸ ἀπόβλητο, καὶ παραπέμπει στὸ διαφορούμενο τοῦ Τζόυς γιὰ τὴν σχέση μεταξὺ τῶν ὄρων *letter* καὶ *litter*, γράμματος καὶ ἀποβλήτου.¹⁵ Ἡ λακανικὴ παρέμβαστος, μέσῳ τῆς ἐννοίας τῆς *litureterre*, συνίσταται σὲ ἓνα αἶτημα «ἀναμόρφωστος τῆς λογοτεχνίας», μίαν ἀναμόρφωστος ἡ ὁποία «διαλύει τὸ προσποιστὸ, τὰ θέλητρα τὰ φαντασιακά, τὰ θέλητρα τοῦ νοήματος καὶ ἀναδεικνύει στὸν πυρῆνα της τὸ σκληρὸ πραγματικὸ πού βρίσκεται φυλακισμένο στὴν κατηγορία τοῦ ἀνεφίκτου».¹⁶

¹³. Θ. Τζαβάρα, «Ὁ ἐλλείπων κρῖκος τῆς ἀλύσεως», στὸ *Ἐκ τῶν ὑστέρων*, 1(1997), σ. 81.

¹⁴. Ζ.-Α. Μιλλέρ, «Ἀσυνειδητὸ μὴ ἀναγνώσιμο», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 39.

¹⁵. J. Lacan, «*Litureterre*», στὸ *Autres écrits*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 11.

¹⁶. Ζ.-Α. Μιλλέρ, «Ἀσυνειδητὸ μὴ ἀναγνώσιμο», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 39.

Τὸ αἶτημα αὐτὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ μία ἀπόπειρα «ἐπιστροφῆς» στὴν λογοτεχνία, «στὸ ἀνεστραμμένο μέσα σὰ ὕδατα εἶδωλό της, πὺ σκιαγραφεῖ ἀνέφικτες χῶρες».¹⁷

Μία ἀπόπειρα ἀνάδειξης τοῦ πραγματικοῦ πέρα τῆς φαντασιακῆς ἐπικάλυψης τὴν ὁποῖαν ἐνέχει κάθε λογοτεχνικὴ ἀφήγηση, ἀναγομένη στὴν σφαῖρα τοῦ ἀδυνατοῦ νὰ εἰπωθεῖ. Παραπέμπει σὲ μία κειμενικότητα ἐκτὸς τοῦ κειμένου, σὲ μία γλωσσικὴ ἔνδεια, σὲ μία ἀσημασιακὴ κατασκευὴ ἢ ὁποῖα εὐρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε ἀσυνείδητη νομοτέλεια πὺ τὴν ἀνακινεῖ. Ἀπόπειρα ἀναμόρφωσης ἢ ὁποῖα ἐμπεριέχει μία μορφὴ «ἀπόδειξης» (demonstration), μία πραγματικότητα ἢ ὁποῖα δομεῖται γύρω ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ «τέρατος» (monstre).¹⁸ Ἡ λογοτεχνία κρύβει τὴν ὑλικότητα τοῦ τέρατος τοῦ γραπτοῦ, ἕνα γραπτὸ ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο παράγεται στὴν ἀναλυτικὴ πρακτικὴ. Κίνηση ἢ ὁποῖα ἀπελευθερώνει τὸ λογοτεχνικὸ κείμενο ἀπὸ τὸν περιορισμὸ τῆς μονοδιάστατης ἀποδοχῆς του, ἐπαναπροσδιορίζει, διογκώνει, διαβάλλει, ἀποδυναμώνει ἀλλὰ ἀνασύρει στὴν ἐπιφάνεια τὸ *litura*, τὸ ἀπόβλητο, τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ ἡ οὐσία τοῦ λογοτεχνικοῦ γραπτοῦ στὴν ἀσημασιακὴ του ὑλικότητα. Τὸ σκουπίδι, τὸ «τερατῶδες ἀντικείμενο τῆς λογοτεχνίας» ἀνακαλεῖ τὴν ἴδια τὴν ἀδυναμία τοῦ γλωσσικοῦ συστήματος, τὴν ἀσημασιακὴ διάσταση τῆς γλώσσας, τὴν πολυσημία τοῦ γράμματος, τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνάγνωσης τῆς πολυμορφίας τοῦ ἀσυνειδήτου τὸ ὁποῖο τὸ ἀνακινεῖ.¹⁹ Ἐξ οὗ καὶ ἡ τέχνη ὡς χῶρος παραγωγῆς νοημάτων ὁ ὁποῖος δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν ἀναγκαιότητα πὺ κινεῖ τὴν παραγωγὴ συνηθισμένων σημασιῶν στὸν λόγο: ἕνας χῶρος πέρα τῆς γλωσσικῆς ἐπαρκείας καὶ τῆς πλήρους ἀντιστοιχίας τῶν ἐκφερομένων μὲ κάθε συνειδητὴ ἢ ἀσυνείδητη ἀναγκαιότητα.

Ἡ ἀνάγνωση τοῦ ἀσυνειδήτου στὸ λογοτεχνικὸ ἔργο, καθὼς παραγνωρίζει τὴν «ἀποδεικτικὴ» φύση τῆς λογοτεχνίας, ἀναγγέλλει τὸ τέλος τοῦ λογοτεχνικοῦ νοήματος: ὑπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀναλυτικῆς ἔρευνας, τῆς ἀποκάλυψης μιᾶς δομικῆς νομοτελείας, τὸ ἀσυνείδητο νόημα, κρυμμένο πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις, παραγνωρίζει τὴν δυνατότητα, τὴν ἴδια τὴν φύση τῆς λογοτεχνίας νὰ σηματοδοτεῖ τὴν πολλαπλότητα τοῦ λογοτεχνικοῦ νοήματος. Ὑποβαθμίζει τὴν ὀλίσθηση τοῦ γράμματος σὲ σκουπίδι, τὴν μεταμόρφωση ἐκείνου τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ὡς σημαῖνον σὲ λογοτεχνικὸ γράμμα, παραγνωρίζει τὸν ρόλο τοῦ ἀποβλήτου, τοῦ ὑπολείμματος τῆς γλώσσας, λειτουργικότητα ἢ ὁποῖα ὑπερβαίνει κάθε σταθερὴ σχέση τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὸ ἀσυνείδητό του κατὰ τὴν πράξη τῆς γραφῆς. Ἦγουν ἡ δομικὴ ἀνάλυση τοῦ γραπτοῦ ἀσυνειδήτου καθίσταται ἐμπόδιο στὴν διασπορὰ τοῦ κειμένου, στερεῶντας ἀπὸ τὸν συγγραφέα του τὴν πιθανότητα ἐπαναδιατύπωσης, μὲσω τῆς «ἀποδεικτικῆς» του πρόθεσης, τοῦ αἰτήματός του γιὰ φυγὴ: μία φυγὴ ὄχι ἀπὸ τὸ ἀσυνείδητο μὲσω τῆς συγγραφῆς τοῦ κειμένου του ἀλλὰ ἕνα αἶτημα φυγῆς πρὸς τὸ ἀσυνείδητο μὲσω τῶν κειμενικῶν ἀπαιτήσεων τῆς γλώσσας.

¹⁷. Ζ.-Κλ. Μιλνέρ, «Ἀπὸ τὴ γλωσσολογία στὴ linguisterie», στὸ Ὁ Λακάν, τὸ γραπτὸ, ἢ εἰκόνα, μτφ. Δ. Πτερουντίου, Ψυχογιός, Ἀθήνα 2003, σ. 41.

¹⁸. J.-A. Miller, «Ἀσυνείδητο μὴ ἀναγνώσιμο», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 40.

¹⁹. Αὐτόθι.

Τὸ σημείο καὶ τὸ σημαῖνον

Γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἀσυνειδήτου τοῦ συγγραφέα στὸ κείμενό του ἡ ψυχοβιογραφικὴ ἐρμηνεία ἐκλαμβάνει τὴν ἐπιθυμία τοῦ συγγραφέα ὡς δυναμένη νὰ ἐκπροσωπηθεῖ πλήρως μέσω τῆς λογοτεχνικῆς του λέξης, τοῦ λογοτεχνικοῦ του σημαίνοντος. Οἱ λέξεις ἐμπεριέχουν μία κρυμμένη ἀλήθεια, παραπέμπουν στὴν οἰδιπόδεια πραγματικότητα, ἡ ὁποία ἀναπαρίσταται μὲ ἔκδηλο ἢ λανθάνοντα τρόπο στὴν σημαίνουσα ἀλυσίδα τῆς λογοτεχνικῆς ἀφήγησης. Οἱ λέξεις ἀποτελοῦν σύμβολα, κατασκευάζουν εἰκόνες. Καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Πόε παραπέμπουν διαρκῶς στὴν ἀνάπλαση τοῦ ἐξιδανικευμένου καὶ χαμένου μητρικοῦ πρωτοτύπου: λεκτικὲς κατασκευὲς τῆς ὁμορφῆς γυναίκας καὶ ἐπιρρεποῦς στὸν θάνατο, ὅπως ἡ Μορέλα, ἡ Λιγεία ἢ ἡ Βερενίκη ἀλλὰ καὶ φαινομενικῶς οὐδέτεροι ὄροι τῆς ἀφήγησης, ὅπως τὸ σπίτι, ἡ θάλασσα, τὸ ἄλογο, ἢ ἡ γάτα ἀντανακλοῦν, κατὰ τρόπο μετουσιωμένο, τὶς οἰδιπόδειες ἀσυνειδήτες ἐπιθυμίες τοῦ συγγραφέα. Ἡτοι μία γλωσσολογικοῦ τύπου ἀνάγνωση τοῦ ἀσυνειδήτου, τὸ ἀσυνειδήτο σὲ ἐπίπεδο γλωσσικοῦ σημείου, ἡ λειτουργία μιᾶς γλώσσας τοῦ ἀσυνειδήτου ὡς γλώσσας τοῦ κειμένου. Ὁ συγγραφέας-ὑποκείμενο σὲ ἀνάλυση ἀπουσιάζει, ἐκπροσωπεῖται ὅμως ἀπὸ τὸ σημαῖνον του, τὸ ὁποῖο ἔχει μετασχηματισθεῖ σὲ γλωσσικὸ σημείο, ὑποβαλλόμενο στὴν πρόθεση τοῦ ἀναγνώστη-ἀναλυτῆ νὰ τὸ προσαρμόσει στὴν δική του ἐρμηνευτικὴ λογική: τὸ ὄλο τῆς δομῆς, τὸ πραγματικὸ τῆς γλώσσας, ἡ ἀναγωγὴ τῆς ἀναλυτικῆς πρακτικῆς στὴν τάξη τῆς γλωσσολογίας καὶ ἐν γένει τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ γλώσσα ὅμως τοῦ ἀσυνειδήτου δὲν ταυτίζεται μὲ τὶς μορφὲς πραγμάτωσης τοῦ σωσσυριανοῦ γλωσσικοῦ σημείου καὶ τῆς γλωσσολογικῆς του ἐκδοχῆς. Ἡ διάκριση μεταξὺ σημείου καὶ σημαίνοντος εἶναι θεμελιώδης στὴν λακανικὴ ὀπτική: σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ σημείο, τὸ ὁποῖο «ὑποκαθιστᾶ κάτι γιὰ κάποιον»,²⁰ τὸ σημαῖνον «ἐκπροσωπεῖ ἓνα ὑποκείμενο γιὰ ἓνα ἄλλο σημαῖνον».²¹ Τὸ γλωσσικὸ σημείο εἶναι μία μονάδα μὲ δύο ὄψεις, τὸ σημαῖνον καὶ τὸ σημαίνόμενο, μία ἀλληλοδιαρθρωμένη σχέση μεταξὺ μιᾶς ἀκουστικῆς εἰκόνας καὶ μιᾶς ἐννοίας.²² Ἡ σχέση μεταξὺ σημαίνοντος καὶ σημαίνόμενου εἶναι αὐθαίρετη, τυχαία ὡς πρὸς τὴν πραγματικότητα ἡ ὁποία τὴν διαμορφώνει, ἐκφράζει τὴν θέση τοῦ ὑποκειμένου ἐντὸς τοῦ γλωσσικοῦ συστήματος τῆς κοινότητος ἢ ὁποία τὸ ἐπικαθορίζει. Ἡ γραμμὴ δὲ τοῦ κλάσματος ἢ ὁποία διαχωρίζει σημαῖνον καὶ σημαίνόμενο, ἡ ρήξη στὴν συνέχειά τους, εἶναι τῆς τάξεως τοῦ ὄλου, τῆς ἐνότητας: τὸ σωσσυριανὸ σημείο παραπέμπει σὲ ἓνα ὄλο, σὲ μία ὀλοποιουσα δομὴ, καθὼς ἀνακαλεῖ ἓνα σύστημα ἀντιθέσεων ἐντὸς τοῦ συστήματος τῆς γλώσσας.

Γιὰ τὸν Λακάν ὅμως ἡ γλωσσολογικὴ τοπολογία τοῦ σημείου ἀποτελεῖ μία πράξη «οἰκειοποίησης» τῆς γλώσσας ὡς ἀπλοῦ ἐργαλείου,²³ ἢ ὁποία δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ ὑποκειμένου. Μετατοπίζει ὡς ἐκ τούτου τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ὀλιστικὴ διάσταση τοῦ σημείου καὶ τὸ σύστημα τῶν ἀντιθέσεων στὴν προτεραιότητα τοῦ σημαίνοντος. Στὴν λογικὴ τῆς ρήξης μεταξὺ σημαίνοντος καὶ

²⁰ J. Kristeva, *Le langage, cet inconnu*, Seuil, Παρίσι 1981, σ. 17.

²¹ J. Lacan, *Le Séminaire. Livre XII. Problèmes cruciaux pour la psychanalyse*, [1964-1965], ἀνέκδοτο, σεμινάριο τῆς 5^{ης} Μαΐου τοῦ 1965.

²² F. de Saussure, *Μαθήματα γενικῆς γλωσσολογίας*, ἔνθα ἀνωτέρω, σσ. 150-156.

²³ J. Lacan, «Radiophonie», στὸ *Autres écrits*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 404.

σημαινομένου τροποποιεί το σωσσυριανό κλάσμα του σημείου και τοποθετεί το σημαινόμενο κάτω από το σημαῖνον. Το σημείο διαρραφής αναδεικνύει την προτεραιότητα του σημαινοντος σε σχέση με το σημαινόμενο,²⁴ το χωρίς τέλος ολίστημα του σημαινομένου, την «ἀκατάπαυστη προεξόφληση» του σημαινοντος στο νόημα.²⁵ Ἡ σημαινούσα ἀλυσίδα, ἡ ἀναδρομικὴ ἀποδόση νοήματος στὸν λόγο, τὸ διαγεγραμμένο ὑποκείμενο, ὑποκείμενο τοῦ σημαινοντος καὶ ἐπιτέλεσμα τῆς γλώσσας,²⁶ φανερώνει πὼς ἡ σημασία διαφεύγει τῆς πρόθεσής του, τὸ γεγονός πὼς «ἡ σημασία γεννιέται ἀπὸ τὸ μὴ νόημα».²⁷ Τὸ λακανικὸ σημαῖνον, ἐγγεγραμμένο στὴν τάξη τῆς ἐκπροσώπησης τοῦ ὑποκειμένου γιὰ ἓνα ἄλλο σημαῖνον, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς ἄλλου, τοῦ Ἄλλου τῆς γλώσσας, «διὰ μέσου τοῦ ὁποῖου πραγματώνεται κάθε πλήρης λόγος».²⁸

Τίθεται ἐπομένως τὸ ζήτημα κατοχύρωσης μιᾶς παρέμβασης στὸ λογοτεχνικὸ κείμενο, ἱκανῆς νὰ διασφαλίσει πρωτίστως τὴν πρόθεση τοῦ δημιουργοῦ νὰ διαμορφώσει ἓνα κειμενικὸ σύμπαν στὸ ὁποῖο κυριαρχεῖ ἡ ἀβεβαιότητά του γιὰ τὴν πράξη τῆς γραφῆς. Ἡ ἀβεβαιότητα αὐτή, τὸ πρωταρχικὸ κενὸ τὸ ὁποῖο δὲν συμπύπτει μετὰ τὴν πλήρωσή του στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀσυνείδητου, προκρίνει μίαν γλώσσα τοῦ κειμένου ἢ ὁποῖα, καθὼς διαφεύγει κάθε ἀποδείρας ἀσφαλοῦς σημασιολόγησης, ὑπερβαίνει τὴν ἴδια τῆς τὴν ἀλήθεια, ἀσυνείδητη ἢ καὶ ὄχι.²⁹ Ἡ ἀναγωγὴ τῆς γλώσσας στὴν τάξη τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι ἐφικτή: «Ἡ ἀλήθεια δὲν λέγεται ὅλη διότι οἱ λέξεις δὲν ἐπαρκοῦν».³⁰ Ἡ διαφορὰ μετὰ τῆς γλώσσας (*langue*), ὡς διεκπεραιώσεως κάθε γλωσσολογικῆς παρέμβασης καὶ τῆς λακανικῆς ἐννοίας τῆς *lalangue*, ὡς «γνώσεως ἢ ὁποῖα διέρχεται ἀπὸ τὴν φαντασιωμένη ἀπουσία τοῦ ἀντικειμένου τῆς»³¹ συνιστᾷ μίαν πρωταρχικὴ συνθήκη γιὰ τὴν ἐν γένει αὐτὴν παρέμβαση.

Ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀποδυνάμωση κάθε ἐνδεχομένης προσέγγισης τοῦ κειμένου ὡς καθρέφτη μιᾶς οἰδιπόδειας σύγκρουσης, κρυμμένης πίσω ἀπὸ τὴν γλωσσολογικὴ σημασία τῆς ἀφήγησης.

Ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ σημαῖνον δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ δηλώσει τὴν ὁλότητα τοῦ ἀντικειμένου. Ὁ συμβολικὸς εὐνοχισμὸς τοῦ οἰδιποδείου καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς πρωταρχικῆς φαντασιακῆς πληρότητας τοῦ ὑποκειμένου στὴν δυαδικὴ σχέση μετὰ τὴν ἐπιθυμία τῆς μητέρας ἐπιβάλλει στὴν γλώσσα τὴν ἀντιπροσώπηση τοῦ χαμένου ἀντικειμένου. Ἡ πατρικὴ δὲ μεταφορὰ, τὸ Ὄνομα-τοῦ-Πατέρα καὶ ἡ διαδικασία ὑποκατάστασης τοῦ σημαινοντος τῆς ἐπιθυμίας τῆς μητέρας ἀπὸ τὴν πατρικὴ συμβολικὴ ἀρχή, ὀδηγεῖ σὲ μίαν σειρά ἀποκαταστάσεων, σὲ μίαν ἀλυσίδα σημαινόντων τὰ ὁποῖα, ὡς ἀναζήτησι τοῦ ἀπολεσθέντος ἀντικειμένου, προάγουν τὴν μετωνυμικὴ του ἐγγρα-

²⁴ J. Lacan, «Subversion du sujet et dialectique du desir dans l'inconscient freudien», στὸ *Écrits*, Seuil, Παρίσι 1966, σ. 805.

²⁵ Ph. Lacoue-Labarthe, J.-L. Nancy, *Le Titre de la lettre. Une lecture de Lacan*, Galilée, Παρίσι 1990, σσ. 74-75.

²⁶ J. Lacan, «Position de l'inconscient», στὸ *Écrits*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 835.

²⁷ Ζ. Α. Μιλλέρ, «Ζἄκ Λακάν», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 6.

²⁸ Ζ. Λακάν, *Σεμινάριο Τρίτο. Οἱ ψυχώσεις*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 186.

²⁹ J. Kristeva, *Sens et non-sens de la révolte. Pouvoirs et limites de la psychanalyse. I*, Fayard, Παρίσι 1996, σσ. 84-88.

³⁰ J. Lacan, «Télévision», στὸ *Autres écrits*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 501.

³¹ J.-Cl. Milner, «L'amour de la langue», στὸ *Ornicar?*, 6, σ. 34.

φή.³² Ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸ σημαίνοντο, ἀναδεικνύοντας τὸ νόημα, τὴν σημασία ἢ ὁποῖα προκύπτει ἀπὸ τὴν χρῆση τοῦ σημαίνοντος στὸν λόγο, ἀνατροφοδοτεῖ αὐτὴν τὴν σχέση ἀπωλείας, παράγοντας μία σημασία ἢ ὁποῖα ὑπερβαίνει τὸ ἀντικείμενο στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται. Τὸ ἀντικείμενο αὐτό, ὄχι οἰδιπόδειο καὶ εὐνουχιστικό, καθὼς ὁ φαλλός, πέρα τοῦ ἀντικειμένου καὶ ὡς «ἀπόλυτο τίποτα»,³³ κρυμμένο πίσω ἀπὸ τὸ παιγνίδι τοῦ σημαίνοντος, δὲν ἐπανέρχεται στὴν γλώσσα ὡς ἀρχὴ ἀλλὰ ὡς ὑπόλειμμα, ὡς ἀπόβλητο. Τὸ ἀπόλυτο τίποτε τοῦ ἀντικειμένου, τὸ ἀπόβλητο, τὸ ἐκτὸς λόγου τοῦ ὑποκειμένου ἀνακαλεῖ μίαν ἄλλη γλώσσα, τὴν *lalangue*: τὸ μὴ πραγματώσιμο, τὸ ἀδύνατο νὰ εἰπωθεῖ, τὸ ἀδύνατο νὰ μὴ εἰπωθεῖ μὲ ἕναν συγκεκριμένο τρόπο.³⁴ Οἱ λέξεις διαρκῶς ἐκλείπουν, ἀποτελοῦν ἕνα «μὴ ὄλο» τὸ ὁποῖο σηματοδοτεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ ἐπιβάλλει μίαν ἀξία τοῦ ἡμιτελοῦς. Στὴν *lalangue* ὑπάρχει ἕνα ὑπόλειμμα, ἕνα πραγματικό μὴ ἀναπαραστάσιμο στὸ ἐπίπεδο τῆς λέξης, μίαν ἔλλειψη, ἔστω καὶ ἂν «δὲν παύει νὰ μὴ γράφεται».³⁵

Ἡ ἀξία τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοποθετεῖται στὸ ἐπίπεδο τῆς ἔλλειψης. Ὁ συγγραφέας, δημιουργὸς τοῦ ἐπινοημένου κειμενικοῦ του κόσμου, ἀνοίγει τὸν δρόμο γιὰ τὸ μὴ ἀναπαραστάσιμο, ἀναζητᾷ τὴν δίοδο ἐγγραφῆς τοῦ μὴ δυναμένου νὰ γραφεῖ: τὸ λογοτεχνικό κείμενο δὲν συστήνεται στὸ ἐπίπεδο ἀναπλήρωσης μιᾶς ἔλλειψης, στὸ ἐπίπεδο διαμόρφωσης ἑνὸς αἰτήματος μετασχηματισμοῦ τῆς ἐπιθυμίας σὲ λογοτεχνικό ὑποκατάστατο, τεχνητῶς παραγόμενο, ἀλλὰ στὸ ἐπίπεδο τῆς γραφῆς τῆς ἔλλειψης ὡς μὴ πραγματώσιμης. Ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας στὸ ἔργο τέχνης συνίσταται στὴν μετεγγραφή, στὴν διάστασι τῆς γλώσσας, τοῦ πραγματικοῦ μιᾶς ἔλλειψης, τιθεμένης ὡς τὸ πραγματικό τῆς *lalangue*. Ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας τοῦ λογοτεχνικοῦ ἐκφερομένου, τῆς ἀληθείας τοῦ γλωσσικοῦ σημείου μέσω τοῦ ὁποῖου πραγματώνεται ἡ πρόθεσις τῆς γραφῆς ἀποτελεῖ μίαν διαδικασίαν ἐγκαθίδρυσις ἑνὸς ὄλου στὴν ἔλλειψη τῆς *lalangue*.

Ἡ σχέση μεταξὺ γλώσσας καὶ *lalangue* εἶναι «ἕνα ἐγχείρημα τοῦ μὴ ὄλου»:³⁶ ἡ γλώσσα εἶναι τὸ πραγματικό τῆς *lalangue*, ἐπιδεχομένη ἢ καὶ ὄχι ἑνὸς συστήματος ἀναπαράστασης. Ἡ γλώσσα, ἀναγομένη στὸ ἐπίπεδο τοῦ ὁμιλοῦντος ὑποκειμένου, καθιστᾷ δυνατὴ μίαν γραφὴ ἢ ὁποῖα στηρίζεται στὴν ἰδέαν τοῦ σημαίνοντος ὡς πραγματικοῦ τοῦ γλωσσικοῦ σημείου: ἀποτελεῖ ἕνα δίκτυο, μίαν προϋπόθεσις ἢ ὁποῖα ἐπιτρέπει τὴν ἔλλειψη τῆς *lalangue*, τὸ δίκτυο ὅμως αὐτὸ ὀφείλει νὰ μὴ ἐμπεριέχει καμμίαν ἔλλειψη.³⁷ Καθὼς ἡ *lalangue* δὲν παύει νὰ ἐνεργοποιεῖ ἐπὶ τῆς γλώσσας μίαν ἀπόπειρα ρήξεως τῆς ἀληθείας, ἡ γλώσσα δομεῖται σὲ μίαν παράδοξον βάση. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποδίδει τὴν «ἀφηρημένη ὁλότητα», ἢ ὁποῖα, ὡς «γλώσσα πραγματικότητας» συντηρεῖ ἕνα σύστημα ἀναπαραστάσεων καὶ ἐρμηνειῶν, κατοχυρώνει ἕνα σύστημα παγιοποίησης τῶν ἐπὶ μέρους κοινωνικῶν πρακτικῶν.³⁸ Ἀφ' ἐτέρου δέ, καθὼς ἀναδύεται μέσα ἀπὸ τὸ ἀνέφικτο τῆς *lalangue*, ἀναδεικνύει τὸ

³². J. Lacan, *Le Séminaire. Livre V. Les formations de l'inconscient*, [1957-1958], Seuil, Παρίσι 1998, σ. 199.

³³. J. Lacan, *Le Séminaire. Livre IV. La relation d'objet*, ἔνθα ἄνωτέρω, σ. 194.

³⁴. J.-Cl. Milner, «L'amour de la langue», ἔνθα ἄνωτέρω, σ. 34.

³⁵. Αὐτόθι, σ. 40.

³⁶. Αὐτόθι, σ. 41.

³⁷. Αὐτόθι.

³⁸. J.-Cl. Milner, «L'amour de la langue», στὸ *Ornicar?*, 7, σ. 99.

μη πραγματώσιμο τὸ ὁποῖο συνδέει τὴν *lalangue* μὲ τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀδυναμία τῆς *lalangue* νὰ ἐγγράφει στὴν διάσταση τοῦ ὄλου τὰ στοιχεῖα τοῦ τὴν ἀπαρτίζουν.

Τὸ διπλό, τὸ ἀμφίσημο τῆς γλώσσας, δὲν μπορεῖ νὰ ἀναδυθεῖ στὸ ἐπίπεδο τῆς ψυχαναλυτικῆς παρέμβασης στὸ λογοτεχνικὸ κείμενο. Ἡ ἐμμονὴ στὴν ὑπαρξιακὴ διάσταση τοῦ σημείου ὡς ἀναπαραστασίμου ὄλου μιᾶς ἔλλειψης παραγνώνει τὸν διασπαστικὸ χαρακτῆρα τῆς *lalangue* στὴν βάση τῆς λειτουργικότητος τοῦ αἰνιγματικῶς σημαίνοντος: ἡ φλυαρία, ὁ ἐλεύθερος συνειρμός, ἡ παραδρομὴ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀναλυτικῆς ἀκρόασης, μεταμορφωμένα σὲ μονοδιάστατα γλωσσικὰ σημεῖα στὴν ψυχαναλυτικὴ ἀνάγνωση τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου, ἀντικατοπτρίζουν μίαν ἀναπαράσταση τῆς τάξεως τῆς γνώσης τῆς ἔλλειψης γιὰ τὸ ὑποκείμενο καὶ ὄχι τῆς ἀγνοίας τῆς.

Ἡ ψυχοβιογραφικὴ ἐρμηνεῖα ὀργανώνεται στὸ ἐπίπεδο τῆς γλώσσας τοῦ κειμένου: καθιστᾷ ἀναλύσιμη τὴν πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ ἀναγάγει τὴν σκέψη του σὲ μίαν μορφή ἐπικοινωνίας μέσω τῆς ὑποκειμενικῆς του αἰσθητικῆς δημιουργίας. Ἡ γλῶσσα, ὄργανο ἐπιφορτισμένο μὲ τὴν σημασία, εἶναι τὸ μόνον μέσο τὸ ὁποῖο διαθέτει ὁ συγγραφέας ὥστε νὰ πραγματώσει τὴν γραφὴν του ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἐπιβάλλει ὡς ἀναγνώσιμη στὸν ἀποδέκτη τῆς ἐπικοινωνιακῆς συναλλαγῆς. Καὶ κάθε παρέμβαση στὸ ἐπίπεδο τῆς γλώσσας τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου ἀναφέρεται κατ' ἐξοχὴν στὴν σημαίνουσα φύση τῆς, στὴν ἐπικοινωνιακὴ τῆς πρακτικὴ. Ἦτοι μίαν ἐπιστημονικὴν παρέμβαση ἐπὶ τοῦ κειμένου, ἡ ἀπόπειρα τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου νὰ προσεγγίσει, μέσω τῶν κανονικοτήτων του, τὴν διάσταση τῆς *lalangue*, νὰ ἀναδείξει τὶς παραμέτρους οἱ ὁποῖες τὸ καθιστοῦν ἐπικοινωνιακὸ στὸ ἐπίπεδο τῆς γνώσης τὴν ὁποῖαν ἐνέχει ἡ γλῶσσα του καὶ ὄχι στὴν διάσταση τοῦ μὴ ὄλου τῆς γλώσσας, στὸ ἐπίπεδο τῆς *lalangue*, ἡ ὁποία ἀναδεικνύει τὴν ἔλλειψη στὴν ἀλήθεια.

Ἡ *lalangue* ἀποδίδει μίαν πραγματικότητα πέρα ἀπὸ τὴν πράξη τῆς ἐπικοινωνίας.³⁹ Ὡς «ἐμπειρία τοῦ ἀσυνειδήτου», ἀντανάκλαση ἀλλὰ καὶ ἀνατροφοδότηση τοῦ ἐλλείποντος ἀντικειμένου, δὲν ἐξασφαλίζει τὶς προϋποθέσεις διαλόγου,⁴⁰ ὡς «ὀμίλια πρὶν ἀπὸ τὴν γραμματικὴ καὶ τὴν λεξικογραφικὴ τῆς συγκρότησης»⁴¹ δὲν ἀνακινεῖ μίαν σχέσιν ἐπικοινωνίας τοῦ ὑποκειμένου μέσω τῆς γλώσσας του ἀλλὰ μίαν διαδικασίαν ἀπόλαυσης μέσω τῆς πρακτικῆς τῆς φλυαρίας του, στὸ ἀκατάπαυστο ξόδεμα μὲ τὸ ἀλόγιστο τοῦ σημαίνοντός του, στὴν ἀναζήτησιν τῆς προγλωσσικῆς ρίζας τοῦ νοήματος, ἡ ὁποία δὲν ὑφίσταται κανέναν ἐξωὑποκειμενικὸν καταναγκασμό.

Τὸ λογοτεχνικὸ κείμενο, ὡς ὑλοποίησιν μιᾶς διυποκειμενικῆς συναλλαγῆς μεταξὺ τοῦ συγγραφέα καὶ μιᾶς κοινότητος ἀναγνωστῶν, διέρχεται ἀπὸ τὸν διάλογο, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ τελικὸς τοῦ σκοπός· μίαν ἀναγκαιότητα ξένην πρὸς τὴν *lalangue*: ὁ διάλογος εἶναι θέμα τῆς γλώσσας καὶ μόνον μέσω τῆς γλώσσας μπορεῖ νὰ προσεγγισθεῖ. Ἡ ἐνδεχόμενὴ πρόσληψιν τῆς γλώσσας ὡς ἔκφρασης τῆς ἀσυνειδήτης πρόθεσης τοῦ συγγραφέα δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῆς πρόθεσης αὐτῆς ὡς μορφῆς γλωσσικοῦ σημείου, ὡς τὴν διαδικασίαν ἀνάδυσης

³⁹. Ζ. Λακάν, *Σεμινάριο εἰκοστό. Ἀκόμη*, [1972-1973], μτφ. Βλ. Σκολίδη, *Ψυχογινός*, Ἀθήνα 2011, σ. 321.

⁴⁰. Αὐτόθι.

⁴¹. Ζ.·Α. Μιλλέρ, «Τὰ ἔξι παραδείγματα τῆς ἀπόλαυσης», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 117.

μιᾶς ἀσυνείδητης ἐπιθυμίας κατὰ τὴν πράξη μεταβίβασης ἑνὸς μηνύματος στὸν Ἄλλον τῆς γραφῆς. Καὶ τοῦτο διότι ἡ γλῶσσα, ὡς ἐπιτέλεσμα τῆς *lalangue*, ἐμπεριέχει μίαν φενάκη γνώση ἐπὶ τῆς *lalangue*, συντηρεῖ μίαν πραγματικότητα περιορισμένη ὡς πρὸς τὴν ἰκανότητα τοῦ ὑποκειμένου νὰ ὑπερβαίνει τὰ ἐκφερόμενά του. Ἡ *lalangue* παραβιάζει κάθε ἔξωθεν ἀναγκαιότητα μετάδοσης τοῦ μηνύματος στὸν Ἄλλο, διαμορφώνεται στὸ ἐπίπεδο τῆς φαντασιωτικῆς πραγμάτωσης τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὴν ἐπιθυμία του, στὸ ἐπίπεδο τοῦ γινῶθι ἐν τῷ πράττειν μὲ τὸ ἀσυνείδητο. Ἐμπεριέχει μίαν γνώση «πέρα τῆς γνώσης», ὡς «ὑπερ-γνωρίζειν»,⁴² πέρα τῆς ἰκανότητος τοῦ ὑποκειμένου νὰ ἐκφέρει ἑνὸς ὠρισμένου τύπου λόγο.

Τὸ ἀσυνείδητο τῆς γραφῆς, τὸ ἀσυνείδητο τοῦ ὑποκειμένου τῆς γραφῆς δὲν εἶναι τῆς τάξεως τῆς γλώσσας ἀλλὰ ἐπιτέλεσμα τῆς *lalangue*. Ἀνακινεῖ μίαν διαδικασία μετάθεσης ἀπὸ τὸ σημαῖνον τοῦ κειμένου πρὸς τὸ γράμμα, μίαν ὑποκατάσταση τῆς λέξης ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ ἀσυνειδήτου, καθὼς ὡς γνώση διαφεύγει τῆς ἐκφορᾶς τοῦ ὁμιλοῦντος ὑποκειμένου.⁴³ Ἐπιβάλλει μίαν αἰνιγματικότητα κατὰ τὴν διαδικασία τῆς ἐκφορᾶς του, μίαν γνώση πέρα τοῦ ἐκφερομένου, ἡ ὁποία ἀγνοεῖται τόσο ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο πού ἐκφέρει μίαν μορφή λόγου μέσῳ τῆς γλώσσας του ὅσο καὶ ἀπὸ κάθε ἀνάγνωση τῆς γλώσσας αὐτῆς ὡς γλώσσας τοῦ ἀσυνειδήτου.⁴⁴ Τὸ ἀσυνείδητο δὲν εἶναι μίαν πραγματικότητα κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὴν λειτουργικότητα τοῦ λογοτεχνικοῦ σημείου οὔτε ἕνας λόγος ἐνσωματωμένος στὸν Ἄλλο τῆς γραφῆς· τοῦναντίον, τὸ ἀσυνείδητο τοῦ ὑποκειμένου τῆς *lalangue* εἶναι ἕνα γινῶθι ἐν τῷ πράττειν,⁴⁵ μίαν κωδικοποίηση τῆς ἀπόλαυσης πού ἐμπεριέχεται στὸ πραγματικὸ ὡς τοπικὴ τοῦ γράμματος.

⁴². J. Chénieux-Gendron, «Z. Λακάν. “Ὁ Ἄλλος” τοῦ Ἀντρέ Μπρετόν», στὸ Ν. Παπαχριστόπουλου (ἐπιμ.), *Ὁ Λακάν καὶ ἡ λογοτεχνία*, Ορροτυνα, Πάτρα, ὑπὸ ἐκδοση.

⁴³. Z. Λακάν, *Σεμινάριο εἰκοστό. Ἀκόμη*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 321.

⁴⁴. Γιὰ τὸν Καστοριάδη ἡ γλῶσσα ἐνέχει ἀφ' ἑαυτῆς μίαν μετουσιωτικὴ διεργασία, καθὼς ἡ ὁμιλία συνίσταται στὴν οἰκειοποίηση μιᾶς «πολιτισμικῆς πηγῆς», τὴν ἀναδιάρθρωσή της μὲ βάση τὰ πραγματικὰ ὑποκείμενα τὰ ὁποῖα βρίσκονται σὲ μίαν κοινωνία, προκρίνοντας ἕνα ὑποκείμενο ὄχι κατὰ ἀποκλειστικότητα τῆς ἐνόρμησης ἀλλὰ τῆς ἴδιας τῆς γλώσσας. C. Castoriadis, «The State of the Subject Today», στὸ *American Imago*, 46(1989), σ. 399. Στὴν *Φαντασιακὴ θέσμιση τῆς κοινωνίας* προεκτείνει τὴν μετουσίωση πέρα τῆς ἀποσεξουαλικοποίησης τῆς ἐνόρμησης, ὡς «ἐγκαθίδρυση μιᾶς τομῆς μὴ κενῆς τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου κόσμου». Θεωρῶντας πὼς ἡ μετουσίωση δὲν περιορίζεται στὴν ἀλλαγὴ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐνόρμησης ἀλλὰ περιλαμβάνει τὴν μεταβολὴ τοῦ ἀντικειμένου, τὴν ἐκλαμβάνει στὴν διάσταση τῆς δημόσιας γλώσσας, πέρα τῆς ὑπαρξῆς ἰδιωτικῶν σημείων γιὰ τὸ ὑποκείμενο. Κ. Καστοριάδη, *Ἡ φαντασιακὴ θέσμιση τῆς κοινωνίας*, μτφ. Σ. Χαλιῶ, Γ. Σπαντιδάκη, Κ. Σπαντιδάκη, Ράππας, Ἀθήνα 1985, σσ. 439-444.

⁴⁵. Δ. Βεργέτη, «Τὸ *mathème* καὶ ἡ μετάδοση στὸν Λακάν. Τὸ γράμμα καὶ τὸ πραγματικὸ», στὸ *Ἡ Ψυχανάλυση*, 1(1995), σ. 70.

Ἡ διεργασία τοῦ ὄνειρου

Βάσει τῆς φροϋδικῆς θεωρίας στὸ ὄνειρο υφίσταται πάντοτε ἡ ἱκανοποίηση μιᾶς ἀσυνειδήτης ἐπιθυμίας, ἡ διεργασία τοῦ ὄνειρου συνιστᾷ τὴν ἀπόπειρα ἐγγραφῆς μιᾶς ἐπιδιωκομένης ἱκανοποίησης.⁴⁶ Στὸ ὄνειρο παράγεται ἓνα συνειδητὸ κείμενο, ὑπὸ τὴν μορφή ἐκδήλου περιεχομένου,⁴⁷ ἥτοι μία διεργασία τοῦ σημαίνοντος μέσω τῆς ὁποίας μία ἀσυνειδήτη ἐπιθυμία, λανθάνουσα φύσεως, ἀρθρώνεται στὸ ἐπίπεδο τοῦ συνειδητοῦ ὡς σημαῖνον, παράγοντας μία πρωταρχικὴ ἱκανοποίηση. Τὴν ἱκανοποίηση αὐτὴν ἀναγνωρίζει καὶ ἡ Βοναπάρτη στὸν Πόε μέσω τῆς μετουσιωτικῆς του ἀποπείρας: μία εὐχαρίστηση, συνδεδεμένη μετὰ τὴν ἐγγραφὴ τῶν μὴ ὀλοκληρωμένων ἀσυνειδήτων ἐπιθυμιῶν, τὸ λανθάνον περιεχόμενο τῆς ἀσυνειδήτης ἐπιθυμίας.

Μία ἐκ τῶν βασικῶν παραδοχῶν τῆς ψυχοβιογραφικῆς ἐρμηνείας εἶναι ἡ ἀναγωγή τοῦ μετουσιωτικοῦ μηχανισμοῦ στὴν διεργασία τοῦ ὄνειρου: τὸ ἔργο τέχνης διέπεται ἀπὸ τὴν θεμελιακὴ οἰδιπόδεια ἀναγκαιότητα, ὅπως καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ ὄνειρου, ἡ πράξη τῆς γραφῆς καὶ ἡ διεργασία τοῦ ὄνειρου ἐμπεριέχουν τὴν ἴδια σημαίνουσα δομὴ ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸ ἀλλὰ καὶ τὶς ἀνακαλούμενες ἀναπαραστάσεις.⁴⁸ Ὡς ἐκ τούτου τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο, παράγωγο μιᾶς συνειδητῆς σκέψης, ἀντανакλᾷ λογικοὺς συσχετισμοὺς, μία σχέση συναφείας μεταξὺ τῆς λανθάνουσας σκέψης καὶ τῆς ἐκδηλῆς διαχείρισής της ἀπὸ τὸν συγγραφέα, καθὼς ὑποβάλλεται στὸ σύστημα λογοκρισίας τῆς γλώσσας.

Ἡ λογικὴ αὐτὴ ἐπεξεργασία θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει τὴν θεμελιώδη διαφορὰ μεταξὺ λογοτεχνικοῦ ἔργου καὶ ὄνειρου, δεδομένου ὅτι στὸ ὄνειρο δὲν ὑπάρχει δυνατότητα συνειδητῆς παρέμβασης στὶς λογικὲς ἀναπαραστάσεις. Ἡ Βοναπάρτη ὡστόσο θεωρεῖ πὼς ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἀποτελεῖ μία κατ' ἐπίφασιν συνθήκη, διότι τὸ ἔργο τέχνης, ὅπως ὅλα τὰ παράγωγα τοῦ ἀνθρωπίνου ψυχομοῦ, διερχόμενο ἀπὸ τὸν ἄξονα ἀσυνειδήτο-προσυνειδήτο, ἀνακαλεῖ τὴν βαθεῖα λογικὴ τοῦ ὄνειρου: πίσω ἀπὸ τὴν συνάφεια τῆς ἐκδηλῆς ἱστορίας του, τῆς ἀφηγηματικῆς ἱστορίας τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου, ὑπάρχει μία ἄλλη ἱστορία, μυστικὴ, μεταμφιεσμένη, λανθάνουσα, τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς λογικῆς ἢ ὁποία, ὅπως καὶ στὸ ὄνειρο, διαφεύγει τῆς πρόθεσης τοῦ ὑποκειμένου.⁴⁹ Καὶ ἐπιδίδεται σχετικῶς σὲ μία ἀπόπειρα ἀποκρυπτογράφησης τοῦ λανθάνοντος περιεχομένου τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου: τὸ περιεχόμενο τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας ἀνακαλεῖ τὸ ἐκδηλο περιεχόμενο ἑνὸς ὄνειρου, ἱκανοῦ, μετὰ τὴν διεισδυτικὴν παρέμβαση τοῦ ἀναλυτῆ, νὰ φέρει στὴν ἐπιφάνεια ὅλους τοὺς ἀσυνειδήτους συσχετισμοὺς οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὴν τελικὴ του μορφή. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἡ πλήρης παραγνώριση τῆς ἰδέας τοῦ κειμένου τὸ ὁποῖο παράγεται στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐκδήλου περιεχομένου τοῦ ὄνειρου ἢ τῆς γραφῆς, καθὼς καὶ τῆς ἀπόλαυσης τὴν ὁποῖαν ἐμπεριέχει στὸ ἐπίπεδο αὐτό.

Ὅθεν μία θεμελιακὴ διάκριση μεταξὺ μορφῆς καὶ περιεχομένου, ἐπιφανειακοῦ καὶ βαθέως, ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς ψυχοβιογραφικῆς ἀποπείρας. Στὴν λακανικὴ ὡστόσο θεωρία ἡ ἀντίθεση μεταξὺ ἐπιφανειακοῦ καὶ

⁴⁶. Σ. Φρόυντ, *Ἡ ἐρμηνεία τῶν ὄνειρων*, [1^η ἔκδ. 1900], μτφ. Κ. Βαμβαλῆ.

⁴⁷. J. Lacan, *Le Séminaire. Livre V. Les formations de l'inconscient*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 360.

⁴⁸. M. Bonaparte, *Edgar Poe. Étude psychanalytique*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 791.

⁴⁹. Αὐτόθι, σσ. 808-809.

βαθέος είναι ἡσσονος σημασίας: «Δὲν ὑπάρχει τίποτε βαθύτερο ἀπὸ τὸ ἐπιφανειακό, γιατί δὲν ὑπάρχει βαθὺ καθόλου».⁵⁰ Στὸ ὄνειρο ὑφίσταται μία ἱκανοποίηση, διαφορετικῆς ὅμως τάξεως ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση ἢ ὁποία συνδέεται μὲ τὴν ἱκανοποίηση τῆς ἀπωθημένης ἐνόρμησης. Ἡ ἱκανοποίηση αὐτή, ὡς γλωσσολογικὸς ὅρος τοῦ ὄνειρου, παραπέμπει στὸ «πάθος» τοῦ σημαίνοντος, στὴν «ἐκδίπλωση» τοῦ σημαίνοντος καὶ ὡς linguisterie ἐξασφαλίζει καὶ τὶς συνθήκες ἐκτύλιξής του.⁵¹ Ἐξ οὗ τὸ ἄτοπο τῆς ἀπεριόριστης ἐρμηνείας, τὸ «ὄριο τῆς κρυπτογράφησης» τὸ ὁποῖο διέπει τὴν ἐρμηνευτικὴ τοῦ ὄνειρου,⁵² ἢ ἀποδυνάμωση τῆς ἐπικοινωνιακῆς του διάστασης, οἱ συνθήκες οἱ ὁποῖες δυσχεραίνουν τὴν ἀνάγνωσή του ὡς μορφώματος τοῦ ἀσυνειδήτου. Τὸ ὄνειρο ἐμπεριέχει μία διάσταση τοῦ πραγματικοῦ τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀληθινό,⁵³ καθὼς τοποθετεῖται πέρα ἀπὸ τὸ ὄνειρο, «σὲ ὅ,τι τὸ ὄνειρο περιτύλιξε, περικάλυψε, μᾶς ἔκρυψε πίσω ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῆς ἀναπαραστάσεως τῆς ὁποίας ὑπάρχει μόνο ἓνας ἀντικαταστάτης».⁵⁴ Τὸ ὄνειρο προάγει μία μορφή ἱκανοποίησης τῆς ἐπιθυμίας, ἀνακαλεῖ ὅμως καὶ μία ἱκανοποίηση ἢ ὁποία «κάνει περικοπὲς μὲ τὸ κῦρος τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς σκέψης».⁵⁵ Ἡ ἱκανοποίηση αὐτή, ὡς ρήξη μὲ τὴν ἀλήθεια, εἶναι τῆς τάξεως τοῦ ἀνεφίκτου ὡς πρὸς τὴν πλήρη ἐρμηνεία στὸ ἐπίπεδο τοῦ περιεχομένου. Στὸ ὄνειρο ἀπεικονίζεται μία μὴ ἐρμηνεύσιμη διάσταση τοῦ λόγου τοῦ ὑποκειμένου, ἓνας τόπος ἐγγραφῆς τοῦ πραγματικοῦ⁵⁶ ὡς σημεῖο τομῆς τῆς ἀπόλαυσης μὲ τὸ πραγματικό. Ἡ κρυπτογράφηση στὸ ὄνειρο «βρίσκεται στὴν θέση ἐκείνου τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ κρυπτογραφηθεῖ, διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ γραφεῖ».⁵⁷ Τὸ ὄριο στὴν κρυπτογράφηση, ἢ συσκότιση τοῦ ὄνειρου, ἀναγώγιμη στὴν ἰδέα τοῦ ἀνεφίκτου τοῦ Ἐνός, ἀναδύει μία μὴ ὑλοποιήσιμη πιθανότητα στὸν λόγο, μία ἀπόλαυση πέρα τοῦ νοήματος, τὸ ἀνεφικτὸ νὰ εἰπωθεῖ καὶ συνεπῶς νὰ τύχει μιᾶς ἀσφαλοῦς ἀναλυτικῆς ἐρμηνείας, συνθήκη ἐπιβεβαιωμένη καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Φρόυντ στὴν *Ἐρμηνεία τῶν ὄνείρων* ὡς «ὀμφαλὸς τοῦ ὄνειρου»: «Στὸ ἐρώτημα τοῦ ἂν κάθε ὄνειρο μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ ἐρμηνεία, πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε ὄχι. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πῶς στὴ διεργασία τῆς ἐρμηνείας

⁵⁰. Φράση τοῦ Ζιντ ἀπὸ τοὺς *Κιβδηλοποιούς*, τὴν ὁποία παραθέτει ὁ Λακάν στὸ 2^ο Σεμινάριο, στὴν ἀνάλυση τοῦ φροϋδικοῦ ὄνειρου μὲ τὴν ἔνεση τῆς Ἰρμας. Ζ. Λακάν, «Τὸ ὄνειρο μὲ τὴν ἔνεση τῆς Ἰρμας», [*Le Séminaire. Livre II. Le moi dans la théorie de Freud et dans la technique de la psychanalyse*, 1954-1955], μτφ. Χ. Λάγιου, στὸ *Τειρεσίας*, 2(2001), σσ. 3-24.

⁵¹. S. Cottet, «Maître de l'interprétation ou gardien du sommeil», στὸ *L'essai*, 3(2000), σ. 100.

⁵². J. Lacan, *Le Séminaire. Livre XXI. Les non-dupes errent*, [1972-1973], ἀνέκδοτο, σεμινάριο τῆς 20^{ης} Νοεμβρίου τοῦ 1973.

⁵³. S. Cottet, «Maître de l'interprétation ou gardien du sommeil», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 99.

⁵⁴. J. Lacan, *Le Séminaire. Livre XI. Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 59.

⁵⁵. S. Cottet, «Maître de l'interprétation ou gardien du sommeil», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 100.

⁵⁶. J. Lacan, *Le Séminaire. Livre XXI, Les non-dupes errent*, ἔνθα ἀνωτέρω, σεμινάριο τῆς 20^{ης} Νοεμβρίου τοῦ 1973.

⁵⁷. E. Solano-Souarez, «La limite du chiffrage», στὸ *L'essai*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 116.

μας έναντιώνονται οι ψυχικές δυνάμεις που είναι υπεύθυνες για την παρά-μόρφωση του όνειρου... Στα πιό καλά έρμηνευμένα όνειρα οφείλουμε συχνά να αφήνουμε ένα σημείο στο σκοτάδι, διότι το αναφέρουμε πώς, κατά την έρμηνεία, ξεκινά εκεί ένα κουβάρι σκέψεων του όνειρου που δεν αφήνεται να ξετυλιχθεί, αλλά και που δεν έχει να προσφέρει καμιά επιπλέον συμβολή στο περιεχόμενο του όνειρου. Αυτό συνιστά τον όμφαλό του όνειρου, το σημείο που συνδέεται με το άγνωστο».⁵⁸

Το κειμενικό παράδοξο

Η γραφή του Πόε είναι ή γραφή του άνοικείου, του παραδόξου των νόμων οι οποίοι κυριαρχούν στο σύμπαν, του παραδόξου το οποίο χαρακτηρίζει τα πρόσωπα του σύμπαντος αυτού και διέπει τις προθέσεις τους. Το παράδοξο στο κείμενο του Πόε δεν είναι γνωστό, δεν είναι δεδομένο: ή γραφή δεν περιορίζεται στην ανάπλαση ή την άπεικόνισή του αλλά αποτελεί μία απόπειρα γνώσης, μία απόπειρα ανάγνωσης. Ένα αίτημα γραφής, μία απόπειρα του υποκειμένου της γραφής να εξοικειωθεί με τις κανονικότητες του παραδόξου, να το οικειοποιηθεί ως γνώση, ως μεταφυσική αναγκαιότητα. Απόπειρα ανακατασκευής των όριων της πραγματικότητας, επαναπροσδιορισμού της δεκτικότητας των αισθήσεων, διασφάλισης ενός ενδιάμεσου χώρου μεταξύ του απόλυτου της γνώσης και της δύναμης της άγνοιας, στον όποιον ή λογική επικαλύπτεται από την ίδια της την ασυνείπεια.

Μία πρωταρχική ωστόσο αντίφαση: αν και το κειμενικό αυτό σύμπαν όρθώνεται πάνω σε ένα μεταφυσικό στερέωμα ανακινεί μία αιτιώδη αλληλουχία, αντανακλά μία αλληλοδιάθρωση γεγονότων και ακολουθιών τα οποία συντηρούν μεν μία αναγκαιότητα πέρα από την λογική, δεν παύουν ωστόσο να δομούνται με μία άκρως λογική συνέπεια. Και ως εκ τούτου ο περιορισμός της ψυχοβιογραφικής έρμηνείας στο επίπεδο των αναπαραστάσεων του κειμένου και ή αναζήτηση πίσω από τα μεμονωμένα σύμβολα της σύνδεσής τους με την ασυνείδητη εικόνα την όποιαν ανακαλούν άδυναται να συλλάβει την λειτουργικότητα των συμβόλων στο σύνολό τους ως σημαινόντων της παράδοξης λογικής. Τα σύμβολα αποτελούν ένα μέρος της κειμενικής πραγματικότητας, ή όποια, πέρα από την πρόθεση του συγγραφέα, συνειδητή ή και όχι, να αποδώσει με έναν συγκεκριμένο τρόπο τα πράγματα αντανακλά ένα ολοκληρωμένο αισθητικό αποτέλεσμα, ένα πλήρες περιεχόμενο μεταφυσικής τάξεως. Και ως έκφραση μιᾶς ανοίκειας προς την λογική συνθήκης δεν δύναται να αναγνωσθεί μονάχα υπό τους όρους της λογικής αυτής.

Όθεν το έρώτημα της μορφής, του τρόπου γνώσης του παραδόξου το οποίο κυριαρχεί στο κείμενο του Πόε και ή σχέση του με το ασυνείδητο αίτημα του συγγραφέα. Έπ' αυτού, ή θεώρηση του Πλάτωνος στον *Θεαίτητο* περί γνώσεως

⁵⁸. S. Freud, *L'interpretation du reve*, IV, στο *Oeuvres completes*, PUF, Παρίσι 2004, σσ. 577-578. [1η έκδοση 1900]. Βλ. και J. Guillaumin, *Le Rêve et le moi. Rupture, continuité, création dans la vie psychique*, PUF, Παρίσι 1979, σσ. 63-122· J.-F. Lyotard, «Le travail du rêve ne pense pas», στο *Discours, figure*, Klincksieck, Παρίσι 1971, σσ. 239-270· Δ. Βεργέτη, «Πρός ντερινταϊκούς επιστολή πρώτη», στο *Τειρεσίας*, 1(2000), σ. 56.

ως δόξης ἀληθοῦς μετὰ πίστεως.⁵⁹ Βάσει τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ διαλόγου, καθὼς ἡ γνώση καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲν μποροῦν νὰ θεμελιωθοῦν μόνο στὴν αἴσθηση ἢ τὴν δόξα, ὁ Πλάτων ἀναδεικνύει τὴν συμβολὴ τοῦ λόγου: μόνο ἡ εἰλικρινὴς καὶ ὀρθὴ κρίση ὀδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ γνώση, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὴν κρίση καὶ τὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεων.⁶⁰ Στὸ κείμενο τοῦ Πόε διαμορφώνεται ἓνα αἴτημα γνώσης, οἰκειοποίησης μιᾶς πραγματικότητας ἡ ὁποία τίθεται ὡς μεταφυσικὴ συνθήκη, πέρα τῶν δεδομένων τῆς κρίσης καὶ τῶν αἰσθήσεων. Ἡ πραγματικότητα ὡστόσο αὐτὴ θεμελιώνεται ὡς χώρος γνώσης, ὡς χώρος ἀληθοῦς ἐπιστήμης, στὸν ὁποῖον ἡ ὑπέρβαση τῆς δόξας καὶ τῆς πίστεως κατοχυρώνεται στὴν λογικὴ τῆς ἐκδοχῆς.

Τὸ κειμενικὸ σύμπαν τοῦ Πόε συγκροτεῖται πάνω σὲ μία «παρατεταμένη ἀμφιταλάντευση» μεταξὺ τῆς φυσικῆς καὶ μεταφυσικῆς ἐρμηνείας τῶν γεγονότων.⁶¹ Ἡ ἀμφιταλάντευση αὐτὴ ἀνακινεῖ ἓνα ὄριο, μία ὑπὸ διαπραγμάτευση ἐξισορρόπηση μεταξὺ τοῦ ἐφικτοῦ καὶ τοῦ ἀνεφίκτου, τοῦ ὀφθαλμοφανοῦς καὶ τοῦ κρυμμένου, τοῦ ὑπερβολικοῦ καὶ τοῦ μετρημένου: σὲ κάθε ὅμως περίπτωση ἀνακινεῖ ἓνα αἴτημα ἐρμηνείας. Κάθε κίνηση, κάθε νοηματικὴ ἀλληλουχία προκρίνει μία σχέση αἰτίου πρὸς αἰτιατό, προτέρου πρὸς ὕστερο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀντιστοιχία τῆς ἢ καὶ ὄχι μὲ τὴν τάξη τῆς φυσικῆς πραγματικότητας. Τὸ κείμενο ἀποκτᾷ τὴν μορφή ρεαλιστικῆς ἀπεικόνισης, καθὼς ὅλα ὑπόκεινται σὲ περιγραφὴ, ἔστω καὶ ἂν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο τὰ κινεῖ εἶναι μία μεταφυσικὴ ἀρχή: τὰ ψυχολογικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ οἱ προθέσεις τῶν προσώπων τῆς ἀφήγησης, οἱ ιδιότητες τοῦ τοπίου, ἡ παρέμβαση τῆς φύσης καὶ ἡ ἐν γένει μεταφυσικὴ ἀναγκαιότητα ἐνέχουν μία περιγραφικὴ διάταξη, ἄμεσα προσβάσιμη καὶ παρατηρήσιμη, στὴν ὁποία καθετὶ παραπέμπει διαρκῶς σὲ κάτι ἄλλο.

Τὸ ἐρμηνειοκρατικὸ αὐτὸ σύμπαν συγκροτεῖ ἓνα καθ' ὑπόθεσιν ὑποκείμενο τῆς γνώσης,⁶² ἀναγκαῖα συνθήκη τόσο στὸ ἐπίπεδο σύλληψης καὶ ἐκτύλιξης τῶν γεγονότων τῆς ἀφήγησης ὅσο καὶ στὸ ἐπίπεδο ἀνάγνωσής τους. Ἡ γνώση ὅμως στὸ κείμενο τοῦ Πόε, τὸ καθ' ἑξοχὴν χαρακτηριστικὸ τοῦ λογοτεχνικοῦ του σύμπαντος, συστήνεται ὡς γνώση πέρα τῆς γνώσης, ὡς ἔλλειψη στὴν γνώση, καθὼς τίθεται ὡς παράδοξο. Συστήνοντας τὸ γνωστικὸ του αἴτημα τὸ ὑποκείμενο ἀποπειρᾶται μὲν νὰ συγκροτηθεῖ ὡς ὑποκείμενο τῆς γνώσης, βρίσκεται ὡστόσο ἀντιμέτωπο μὲ μία θεμελιώδη ἀντίφαση: ἂν καὶ τὸ μεταφυσικὸ σύμπαν τοῦ κειμένου δύναται νὰ ἀποτελέσει μία πλήρως ἐρμηνεύσιμη ὄντολογικὴ κατηγορία, τὰ κριτήρια τῆς ἐρμηνείας του ἀντιτίθενται ὡς πρὸς τὶς συνθηκὲς οἰκειοποίησης τῆς γνώσης του, καθὼς τόσο ἡ δόξα ὅσο καὶ ὁ λόγος δὲν μποροῦν νὰ θεμελιωθοῦν στὴν ἀλήθεια. Τὸ παράδοξο στὸ λογοτεχνικὸ σύμπαν τοῦ Πόε καὶ ἰδίως ἡ γνώση τοῦ παραδόξου αὐτοῦ ὡς παρά καὶ δόξα τίθεται ὡς μία παρα-γνώση, ὡς μία μὴ πίστη, ὡς ἓνα ἔλλειμμα στὸ γνωστικὸ κατασκευάσμα. Ἀνακινεῖ ὡς ἐκ τούτου μία συνθήκη ἔλλειψης κατάφασης τῆς γνώσης, ἐγείροντας μιᾶν ἀξίωση γνώσης ὥστε νὰ ἀρνηθεῖ τὴν ἴδια τὴν γνώση ἡ ὁποία τὸ συντηρεῖ.

⁵⁹. Πλάτωνος *Θεαίτητος*, 201 c-d.

⁶⁰. Αὐτόθι, 187 a-c.

⁶¹. T. Todorov, «Les limites d'Edgar Poe», στὸ *Les Genres du discours*, Seuil, Παρίσι 1978, σ. 163.

⁶². Ζ.·Α. Μιλλέρ, «Ἡ φροῦδικὴ ταυτότητα τῆς ψυχανάλυσης», μτφ. Ἀ. Σακέλλη, στὸ *Ὁ Λακάν καὶ ἡ ψυχανάλυση*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 30.

Ἡ συνθήκη τῆς ἔλλειψης ἐγγράφει καὶ τὴν θέση τοῦ ἀντικειμένου α στὸ κείμενό του ὡς βασικὴ συνιστώσα τοῦ μετουσιωτικοῦ μηχανισμοῦ. Τὸ ἀντικείμενο α, στὴν λογοτεχνικὴ πρόθεση τοῦ Πόε, δὲν συντηρεῖ μία λογικὴ πληρότητα στὸ ἐπίπεδο τῶν ἀναπαραστάσεων τοῦ κειμένου, ἢ ὁποῖα θὰ μπορούσε νὰ ἀνακαλέσει τὴν ἀνάλογη γνωστικὴ συνέπεια στὸ ἐπίπεδο τῶν ἀσυνειδήτων ἀναγκαιοτήτων οἱ ὁποῖες τὴν ἀνακινοῦν. Τὸ ὄριο αὐτό, ἢ ἰσορροπία, μέσῳ τοῦ μετουσιωτικοῦ μηχανισμοῦ —μεταξὺ τῆς πληρότητας τῆς μεταφυσικῆς γνώσης καὶ τῆς πρωταρχικῆς τῆς ἔλλειψης ὡς ἀντικειμένου α στὸ ἐπίπεδο ἀναπαράστασής της στὸ ἔργο τέχνης— ἀποτελεῖ καὶ τὴν κατ' ἐξοχὴν λυτρωτικὴ διάσταση τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου γιὰ τὸ ὑποκείμενο τῆς γραφῆς.

Τὸ ὑποκείμενο, ἐξοικειωμένο μὲ τὸ θεμελιῶδες κενὸ τῆς μετουσιωτικῆς ἀποπείρας, ἀναπαράγει μέσῳ τοῦ κειμένου του μία συνθήκη στὴν ὁποῖαν ἡ ἀλήθεια δὲν λέγεται ὄλη: δύναται νὰ ὑπάρχει ὡς μεταφυσικὴ, νὰ διέπεται ἀπὸ μία μεταφυσικὴ συνέπεια, ὑπερβαίνει ὥστόσο, ὡς συνθήκη τοῦ λόγου, τὴν πραγματικὴ μετὰ λόγου εἰκασία. Συγκροτεῖται ὡς ἐκ τούτου τὸ ὑποκείμενο τῆς μετουσίωσης, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀπόλαυση ὑπερβαίνει τόσο τὴν ἀπόλαυση τοῦ καθ' ὑπόθεσιν ὑποκειμένου τῆς γνώσης στὴν νεύρωση⁶³ ὅσο καὶ τὴν ἀπόλαυση τοῦ ὑποκειμένου τὸ ὁποῖο συμπληρώνει τὴν ἔλλειψη στὴν διαστροφή.⁶⁴

Ἡ ἀσφαλιστικὴ δικλιδα τοῦ μετουσιωτικοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῶν ἐπιτελεσμάτων του στὸ λογοτεχνικὸ κείμενο, ἢ ὁποῖα διέρχεται ἀπὸ τὴν ἐξοικείωση τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὴν ἀδυνατότητα τῶν λέξεων νὰ κατοχυρώσουν τὴν ἀλήθεια, ἀποδιάρθρωνει τὴν ἐκλογικευτικὴ βάση τῆς ψυχοβιογραφικῆς ἀποπείρας, καθὼς καθιστᾶ ἐμφανῆ τὴν ἀδυναμία της νὰ ἀναδείξει τὴν ἀντιστοιχία μεταξὺ τοῦ πλήρους λόγου τοῦ κειμένου καὶ τῆς ἀναγκαιότητας τὴν ὁποῖαν ἀνακινεῖ. Ὁ Πόε, ὀδηγούμενος στὴν μὴ πληρότητα τῆς σύλληψής του, στὴν ἄρνηση τοῦ αἰτήματος γνώσης ὡς πᾶσι λόγου, ἐπιτυγχάνει τὴν ἐξισσορόπηση μεταξὺ τῆς ἄρνησης τῆς κατάφασης τοῦ αἰτήματος αὐτοῦ καὶ τῆς ὀλικῆς ὑπέρβασής της. Τὸ κειμενικὸ του πρόταγμα δὲν δύναται νὰ ἐκληφθεῖ μονομερῶς ὡς καταδηλωτικὴ συνέπεια μιᾶς ἀσυνειδήτης πρόθεσης ἀλλὰ καὶ ὡς ἡ συνειδητὴ ἀνάμειξη στὴν ἐξίσωση τῆς πρόθεσης αὐτῆς μὲ τὴν μεταφυσικὴ τῆς ἐκφορά.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἴδια ἢ ἀπόπειρα ἀσφαλοῦς ἀνάγνωσης τοῦ ἀσυνειδήτου στὸ λογοτεχνικὸ ἔργο ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν μία μεταφυσικὴ κίνηση, θεμελιωμένη στοὺς ἴδιους ὅρους μέσῳ τῶν ὁποίων ὁ Πόε ἐξωραΐζει ἀπὸ τὸ κείμενό του τὴν μεταφυσικὴ του λογικὴ. Ἡ ἀνάγνωση τοῦ ἀσυνειδήτου ἐπιζητεῖ τὴν κατανόηση τοῦ μεταφυσικοῦ, τὴν κατὰ συνθήκην λογοτεχνικὴ προϋπόθεση ὑπέρβασης τῆς ἀληθείας ὡς δηλωτικὸ στοιχεῖο ἐνὸς ἀληθοῦς συσχετισμοῦ, παραβλέπει ὥστόσο τὴν ὑπονόμευση τοῦ συσχετισμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος, μέσῳ τῆς μετουσιωτικῆς του ἀποπείρας, τὸν διασφαλίζει ὡς αἶτημα στὴν κανονικότητα τοῦ κειμένου του καὶ μόνο.

⁶³. J. Lacan, *Le Séminaire. Livre XVI. D'un Autre à l'autre*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 353.

⁶⁴. J. Lacan, *Le Séminaire. Livre XIV. La logique du fantasme*, ἔνθα ἀνωτέρω, σεμινάριο τῆς 8^{ης} Μαρτίου τοῦ 1967.

Ἡ γυναίκα

Ἐνα ἄλλο ἐρώτημα ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνεία ἐνὸς ἐνδεχομένου κειμενικοῦ ἀσυνειδήτου εἶναι ἡ σχέση τῆς γυναίκας ἢ ὁποῖα ἀνασυστήνεται στὰ κείμενα τοῦ Πόε μὲ τὴν φαλλικὴ λειτουργία, καθὼς καὶ ἡ μορφή τῆς ἀπόλαυσης τὴν ὁποῖαν ἡ γυναικεία παρουσία συντηρεῖ.

Στὴν λακανικὴ θεωρία ἡ σχέση τῆς γυναίκας μὲ τὴν φαλλικὴ λειτουργία θεμελιώνεται στὴν φράση δὲν ὑπάρχει *Ἡ Γυναίκα*.⁶⁵ Ἡ γυναίκα δὲν ὑπάρχει ὡς αὐτοτελὲς σύνολο, ἐκπεφρασμένο μὲ τὸ *Ἡ κεφαλαῖο*, καθότι δὲν μπορεῖ νὰ συγκροτήσει ὁλότητα, γενικευμένη κατηγορία, διότι διαφεύγει τοῦ κοινοῦ σημείου ἀναφορᾶς, τῆς φαλλικῆς λειτουργίας. Τοῦναντίον, ὅλοι οἱ ἄνδρες, μὲ κοινὸ σημεῖο ἀναφορᾶς τὸ ἄγχος τοῦ εὐνουχισμοῦ, συνδεδεμένο μὲ τὸν συμβολικὸ πατέρα, ἐγγράφονται στὸ ἴδιο ὁλοκληρωτικὸ σύνολο, ἀναγόμενα σὲ μία γενικότητα: ὅλοι οἱ ἄνδρες ὑπόκεινται στὴν φαλλικὴ λειτουργία, ὑφίστανται τὸν συμβολικὸ εὐνουχισμό, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα, τὸν συμβολικὸ πατέρα, τὸν πατέρα τῆς πρωτόγονης ὀρδῆς, ὁ ὁποῖος καθορίζει τὴν φαλλικὴ αὐτὴν ἐπιταγή. Γενικότητα ἢ ὁποῖα δὲν μπορεῖ νὰ ἐγγραφεῖ στὸν τόπο τῆς γυναίκας, δεδομένου ὅτι τὸ γυναικεῖο σύνολο δὲν περιορίζεται στὴν ἐξαίρεση ἐνὸς μοναδικοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὁποῖο διαφεύγει τοῦ συμβολικοῦ εὐνουχισμοῦ. Προσέτι, ἡ ἔννοια τῆς ἀπόλαυσης στὸν Λακάν, ὡς «συγκερασμὸς τῆς φροῦδικῆς λίμπιντο μὲ τὴν ἐνόρμηση τοῦ θανάτου»,⁶⁶ ἢ ὁποῖα καθορίζει τὴν σχέση τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὴν ἀπόλαυση τοῦ σώματος, ἀνακαλεῖ συνεχῶς μίαν ἀπόλαυση πέρα τῆς ἀπόλαυσης τοῦ φύλου: τὴν ἀπόλαυση τοῦ Ἄλλου. Ὁ Ἄλλος ἐμπεριέχει μίαν ἔλλειψη, ἕνα παράγωγο τοῦ σημαίνοντος τὸ ὁποῖο ἀδυνατεῖ νὰ ἐγγραφεῖ στὸ συμβολικόν, μίαν ἀπόλαυση ἐκτὸς σημαίνοντος, μίαν διάσταση τοῦ ἀνεφίκτου, τὸ ἀντικείμενο α.⁶⁷

Ποιὸ εἶναι ὁμως τὸ μοντέλο τῆς γυναικείας ὑπαρξῆς στὸ κειμενικὸ σύμπαν τοῦ Πόε; Ἡ ἀσθενικὴ καὶ ἐξαϋλωμένη γυναικεία φιγούρα, ἐπιρρεπὴς στὸ θάνατο, ἢ νεκρὴ ἀγαπημένη γυναίκα τῆς ὁποίας ἡ ἀπουσία βυθίζει τὸν ἥρωα τῆς ἀφήγησης σὲ ἕνα ἀνείπωτο πένθος. Ἐπαρκῆς κειμενικὴ συνθήκη γιὰ τὴν Βοναπάρτη ὥστε νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἐπ' αὐτῆς τὸ πένθος γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς ἀγαπημένης μητρικῆς φιγούρας καὶ κατὰ ἀκολουθία τῆς νεκροφιλικῆς προσκόλλησης τοῦ Πόε.

Ἡ ἀναφορὰ τῆς Βοναπάρτη δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τοῦ ἔργου τοῦ Πόε: ἡ νεκρὴ ἀγαπημένη, ἡ μεταφυσικὴ προοπτικὴ οἰκειοποίησής της, τὸ ἀνεξήγητο καὶ ἐν γένει τὸ παράδοξο ὡς ρυθμιστικὸς παράγων τῆς ἀφήγησης, ὡς μοναδικὴ δυνατότητα διοχέτευσης τῆς ἀσυνείδητης ἐπιθυμίας τοῦ συγγραφέα καὶ τῆς φαντασιακῆς προσκόλλησης στὴν ἐκλιποῦσα μητέρα. Ὁ συγγραφέας μοιάζει νὰ ἀκολουθεῖ τὸν δρόμο τῆς μεταφυσικῆς, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπιτρέπει νὰ διασαλεύσει κάθε λογικὴ ἀκολουθία τῶν γεγονότων, νὰ ἀναζητήσῃ σὲ αὐτὴν μίαν φαντασιακὴ πληρότητα ἢ ὁποῖα τὸν μεταφέρει στὴν ἀνασύσταση τοῦ ἀσυνειδήτου αἰτήματος ἀνάκλησης τῆς ἀπολεσθείσης μητρικῆς ἀναγκαιότητας καὶ κατ' οὐσίαν στὴν διατήρηση τοῦ πένθους γιὰ αὐτὴν μέσω τῆς κειμενικῆς της ἀνάπλασης.

⁶⁵. Ζ. Λακάν, *Σεμινάριο εἰκοστό. Ἀκόμη*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 177.

⁶⁶. Βλ. Σκολίδη, «Ὁ Ταχτσῆς ὡς γυναίκα. Ἀνάλυση τῆς παρενδυσίας ἐνὸς ὁμοφυλόφιλου συγγραφέα», στὸ *Ἡ Ψυχανάλυση*, 5(2002), σ. 143.

⁶⁷. Ζ.-Α. Μιλλέρ, «Ζὰκ Λακάν», ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 9.

Συνθήκη ανάγνωσης ή όποια αποτελεί κατάφαση τῆς γυναικείας ἀναφορᾶς, κατοχυρώνει τὸν τόπο τῆς γυναικείας ὡς σημαίνοντος τοῦ ὅλου, ὡς Ἡ Γυναίκα, τὸ ὁποῖο ἐντάσσεται στὸ ἀνέφικτο τῆς διάφυλης σχέσης. Ἐξισώνει τὴν γυναῖκα μὲ τὸ ἀδιαφοροποίητο τοῦ φύλου, καθὼς ἐγγράφεται στὸν τόπο τοῦ Ἄλλου ὡς ἰσοδύναμο τοῦ ἑνός, ὡς παράσταση τοῦ ὅλου, ταυτιζομένη μάλιστα μὲ τὴν νεκροφιλική της ἐκδοχή. Ὁ Πόε, μέσω τοῦ νεκροφιλικοῦ του αἰτήματος, φέρεται νὰ ἀπολαμβάνει τὴν Γυναῖκα στὸ σύνολό της, τὸ ὅλο τῆς γυναικείας παρουσίας σὲ σχέση μὲ τὴν φαλλικὴ λειτουργία, τὸ ὁποῖο, ἐξ αἰτίας τῶν οἰδιποδείων ἀναγκαιοτήτων του, περιορίζεται στὴν νεκροφιλικὴ του ἐπιτακτικότητα. Ἡ Μορέλα, ἡ Λιγεία, ἡ Βερενίκη, ἡ Ἐλεονόρα, ὡς κειμενικὲς φιγούρες, ὅπως ἐπίσης ἡ Βιργινία καὶ οἱ ἄλλες γυναικεῖες παρουσίες στὴν ζωὴ τοῦ Πόε, ἀποτελοῦν ἐκδοχὲς τῆς Γυναίκας, τὴν κατάφαση τοῦ γυναικεῖου φύλου βάσει τοῦ μητρικοῦ προτύπου, τὴν Μία Γυναῖκα ἀναγομένη στὴν διαστροφικὴ της ἐκδοχή. Ὁ Πόε ἀπλῶς ἀπολαμβάνει τὸ πένθος γιὰ τὴν Γυναῖκα, ἐκπεφρασμένο ὡς ἀναγκαία μετουσιωμένη κειμενικὴ συνθήκη ἢ ὁποῖα τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀποφύγει τὴν τρέλλα.

Εἶναι ὡστόσο ἐφικτὴ αὐτοῦ τοῦ τύπου ἢ ἀνάγνωση τοῦ γυναικεῖου συμβόλου στὸ ἔργο καὶ τὴν ζωὴ τοῦ Πόε; Μονάχα ἐὰν ἡ γυναικεῖα παρουσία, ὡς σημαῖνον τῆς ἀπόλαυσης, περιορισθεῖ στὸ ἐπίπεδο τῆς φαλλικῆς λειτουργίας, ὁπότε καὶ ἡ ἐκδοχὴ της ὑπὸ τὴν προοπτικὴ τοῦ ὅλου ὀδηγεῖ στὸ πεδίο τῆς διαστροφῆς. Στὴν περίπτωση αὐτὴν ἡ γυναῖκα ἐκπληρώνει τὴν φαλλικὴ ἐπιθυμία, συντηρεῖ ἕνα φαλλικὸ αἶτημα καὶ ἀνακινεῖ τὴν φαλλικὴ ἀπόλαυση ἢ ὁποῖα, μὴ δυναμένη νὰ διοχετευθεῖ στὴν πραγματικότητα, ἐγγράφεται στὸ φαντασιακὸ ὡς νεκροφιλικὴ ἀναζήτησις, ὡς νεκροφιλικὸς αὐτοσκοπός. Ὅθεν ἡ ἀπόλαυση τὴν ὁποῖα παρέχει στὸ ὑποκείμενο τῆς γραφῆς ἢ λογοτεχνικὴ δημιουργία συνδέεται ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἱκανοποίησις τοῦ νεκροφιλικοῦ του αἰτήματος. Μία ἀπόλαυση ἢ ὁποῖα περιορίζει τὴν γυναῖκα στὸ ἐπίπεδο τῆς φαλλικῆς ὑπερναπλήρωσης, τῆς ἀνεκπλήρωτης φαλλικῆς λειτουργίας καὶ ἰδίως τῆς ἀνεκπλήρωτης φαντασιακῆς δυαδικότητος μητέρας καὶ παιδιοῦ. Ἐπιβάλλει ὡς ἐκ τούτου τὴν διαστροφικὴ της ἀνάπλαση στὸ λογοτεχνικὸ κείμενο: ἡ Μία Γραφή, Ἡ Γραφή, τὸ ὅλο τῆς γραφῆς, κατὰ ἀναλογία μὲ τὴν Γυναῖκα ἢ ὁποῖα ἀναπαράγεται σὲ αὐτὴν ὡς προϋπόθεση τῆς ἀπόλαυσης καὶ κατὰ συνέπεια ὡς ἀσυνείδητη πρόθεση ἢ ὁποῖα προηγεῖται τῆς ὕστερης ἐπεξεργασίας της.

Ἡ εἰκόνα ὡστόσο τῆς γυναικείας ἢ ὁποῖα διαμορφώνεται στὸ κείμενο τοῦ Πόε δὲν λειτουργεῖ ὡς ὅλο, δὲν συμπίπτει μὲ τὴν διαστροφικὴ της ἐκδοχὴ. Μετουσιωμένη ἢ ὄχι εἰκόνα στὴν ὁποῖαν ἀνασυστήνεται μὲ ἀσφάλεια ἡ διαστροφικὴ της σύλληψη, πρωτίστως ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τὸ ὁποῖο συμβαδίζει μὲ τὴν ρομαντικὴ ἰδεολογία τῆς ἐποχῆς στὴν ὁποῖαν ὁ Πόε διαμορφώνει τὸν κειμενικὸ του χῶρο. Καθὼς ἀνάγεται σὲ ἀντικείμενο ἐπιθυμίας, ἀξιῶνοντας μίαν ἀπόλαυση ἢ ὁποῖα τὴν «συγγέει μὲ τὸν Θεό»,⁶⁸ δὲν κατοχυρώνει μίαν καθολικὴ κατηγορία τῆς σκέψης. Εἶναι μίαν ὑπόσταση ἢ ὁποῖα δὲν καταγράφεται στὸ κείμενο ὡς ὁλότητα, ὡς ἀδιαφοροποίητη συνθήκη μέσω τῆς ὁποίας τὸ ὑποκείμενο διαμορφώνει μίαν σχέση ἀγάπης, καθὼς ἢ ἀπόλαυσή της «δὲν εἶναι ἕνα σημεῖο ἀγάπης».⁶⁹ Ἡ ἀπόλαυση τῆς γυναικείας παρα-

⁶⁸. Ζ. Λακάν, *Σεμινάριο εἰκοστό. Ἀκόμη*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 215.

⁶⁹. Αὐτόθι, σ. 29.

μένει για τον Πόε ένα αίνιγμα, ένα ερώτημα, διότι η απάντηση την οποία μπορεί να ανακινήσει το ερώτημα δεν είναι «αναγκαία» ούτε «ικανοποιητική».⁷⁰

Η γυναίκα στο κείμενο του Πόε δεν λειτουργεί στην λογική της αναπαράστασης, ως σημαίνον της απόλαυσης, συνθήκη ή όποια θα ενοούσε την διαστροφική της πρόσληψη. Τουναντίον, ως διαγεγραμμένος Άλλος, ως ο Άλλος του Άλλου ο οποίος δεν υφίσταται, λειτουργεί ως πηγή απόλαυσης μέσω της αναπαράστασης ενός κενού, μιᾶς ἀνυπαρξίας. Ο Πόε δεν δημιουργεί ένα κειμενικό στερέωμα στο οποίο κάθε σύμβολο δύναται να ερμηνευθεί με βάση τους όρους της λογικής αναπαράστασής του. Η μορφή της νεκρής γυναίκας στο κείμενό του δεν μπορεί να απομονωθεί από τους άλλους όρους-σύμβολα τα οποία το πλαισιώνουν και να προσεγγισθεί ως αυτόνομο γλωσσικό σημείο. Το σημείο αυτό συνυπάρχει με ένα σύμπαν αλλόκοτων και παραδόξων ακολουθιών, οι οποίες αναδύουν την αλλόκοτη φύση του ιδίου του συγγραφέα, πέρα από κάθε ασφαλή σύνδεση με την συνειδητή ή ασυνειδήτη αναγκαιότητα την οποίαν ο ίδιος συντηρεί.

Η νεκρή αγαπημένη δεν είναι Η Γυναίκα, η απαραίτητη υπόσταση ή όποια εκλείπει από την ζωή του ήρωα της αφήγησης. Δεν μπορεί να υπάρξει με όρους πραγματικότητας, δεν μπορεί να εγγραφεί μονάχα ως απώλεια: αποτελεί πρωτίστως μία υπόμνηση του ονόματός της χωρίς όμως χρήση,⁷¹ μία μορφή ή όποια ανακινεί την παραδοξότητα της σκέψης για την ανάπλάσή της, ένα σημαίνον το οποίο επιτρέπει την έγγραφη του παραδόξου με όρους πραγματικότητας. Ανάγεται σε απαραίτητη κειμενική ένδειξη ή όποια ανασυστήνει τον ανθρωπομορφισμό του υπερφυσικού και της μακάβριας υπόστασής του, σε σύμβολο μέσω του οποίου αναδεικνύεται η αίσθηση του μεταφυσικού που διέπει την γραφή του Πόε όχι μόνον ως αιώνιο πένθος αλλά και ως άορατο πέπλο, απλωμένο στα μεμονωμένα σύμβολα τα οποία το πραγματώνουν.

Ο Πόε είναι ο συγγραφέας εκείνου το οποίο δεν λέγεται, του αδυνάτου να ονομασθεί. Το αδύνατο να ειπωθεί, χωρίς τίποτε το αφηρημένο ως προς την έκφρασή του, υπό τον μανδύα της φανταστικής αφήγησης ορθώνεται ώστε να απεικονίσει ό,τι είναι αδύνατο να συλληφθεί με την σκέψη, ό,τι δεν δύναται να έκληφθεί ως αναπαραστάσιμο. Ο Πόε είναι ο συγγραφέας των «έξαιρέσεων»,⁷² ο συγγραφέας ο οποίος παίζει με το απόλυτο της λογοτεχνίας μέσω της σύνθεσης ενός έργου τέχνης το οποίο εγείρει την προσωπική του διάλυση. Η γραφή του Πόε είναι μία γραφή του αίνιγματος, της αποκάλυψης ενός μυστικού το οποίο δεν μπορεί να αποκαλυφθεί μέσω της λογικής, μία γραφή ή όποια εγγράφει στο πραγματικό, υπό την μορφή πιθανότητας, την ασυνέπεια μεταξύ του αίνιγματος και της λύσης του. Ως γραφή της επινόησης έμπεριέχει μία έρμηνεία του όλου, μία έρμηνεία όμως απρόσμενη, ταχεία, επινενοημένη, ή όποια, στην αναγκαιότητα κατανόησης της αναντιστοιχίας της με την πραγματικότητα, επιβεβαιώνει απλώς το παράδοξό της.

⁷⁰. Αυτόθι.

⁷¹. Fr. Regnault, «Κλωντέλ: ο έρωτας του ποιητή», στο *Ο Λακάν, το γραπτό, η εικόνα*, ένθα άνωτέρω, σ. 115.

⁷². Ch. Baudelaire, «Edgar Poe. Sa vie et son œuvre», στο *Edgar Poe. Histoires extraordinaires*, Louis Connard, Παρίσι 1917, σ. xxviii.

Ἡ γραφή τοῦ Πόε δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ γραφή τοῦ συνειδητοῦ, δὲν εἶναι ὅμως ἀποκλειστικῶς καὶ ἡ γραφή τοῦ ἀσυνειδήτου: εἶναι τὸ πέρα-τοῦ-πραγματικοῦ ψευδαισθητικό,⁷³ τὸ πέρα-τῆς-ἀπόλαυσης κειμενικό, ἡ ἀνοίκεια ὑπεραπόλαυση, τὸ μέσο τὸ ὁποῖο ἀνοίγει γιὰ τὸν ἴδιο τὸν σύγγραφέα τὴν ὁδὸ γιὰ τὸ ἀσυνειδήτο του. Ἡ γραφή ὡς σύμπτωμα, ὡς ἐκδηλῆ ἀπόλαυση τῆς φαντασίωσης τοῦ συγγραφέα ἀλλὰ καὶ ὡς σύνθωμα, ἡ ἀπόλαυση πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις. Ἐνα πράττειν ἐν τῷ γνῶναι τὸ ὁποῖο ἐξαπατᾶ, ἕνα πράττειν ἐν τῷ γνῶναι τοῦ ἀσυνειδήτου μὲ τὴν *lalangue*, ἐπανάληψη μιᾶς χαμένης ἀπόλαυσης, ἡ κωδικοποίηση τῆς ἀπόλαυσης αὐτῆς στὸ πραγματικό ὡς ἀντικείμενο α, ἀπευθυνόμενο στὸν Ἄλλον τῆς γλώσσας, τὸν Ἄλλον τῆς γραφῆς, ἀναδιπλασιασμός τῆς διάκλεισης μιᾶς ναρκισσιστικῆς εἰκόνας στὸν καθρέφτη.⁷⁴

Στὸ κείμενο τοῦ Πόε δὲν ὁμιλεῖ τὸ ἀσυνείδητο. Κυρίαρχη εἶναι ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ καταστήσει τὸ ἀσυνείδητο ὁμιλοῦν, νὰ συγκροτήσῃ μία ἀφήγηση τοῦ μὴ δυναμένου νὰ ὀνομασθεῖ, μέσω τοῦ ὁποῖου θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ σημασιοδοτεῖ στὸ ἀσυνείδητό του ὅ,τι τοῦ διαφεύγει ἀπὸ τὴν πράξη τῆς σημασιοδότησης. Ἡ ἱκανοποίηση τῆς ἐπιθυμίας ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μέσω τοῦ κειμένου καὶ ὄχι ἡ ὑλοποίηση ἐντὸς τοῦ κειμένου μιᾶς ἀπωθημένης ἐνοχῆς ἐπιθυμίας. Τὸ ἔργο ὑπερβαίνει τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀπλῆς προβολῆς, ἡ προβολὴ δὲν ἀναγιγνώσκεται ὡς ἀναπαράσταση τῆς ἀναπαράστασης, ὡς καθρέφτης τοῦ περιεχομένου τῆς ἀφήγησης, ἀλλὰ ὡς ἀναπαραστάτης μιᾶς ἀναπαράστασης,⁷⁵ ὡς ἀσυνέχεια, ρήξη, ἔλλειμμα στὸ περιθώριο τῆς ἀφήγησης.

Ἡ γραφή τοῦ Πόε εἶναι μία περιπλάνηση στὴν γλῶσσα, ἡ ποιητικὴ γραφή ἡ ὁποία ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἀδυνατότητα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς νὰ ὀρίσει τὴν ὑποκειμενικότητά της στὸν λόγο, συγκροτῶντας μία τέχνη πέρα τοῦ παραστασίμου, πέρα ἐκείνου τὸ ὁποῖο δύναται νὰ ἰδωθεῖ, δὲν παύει ὡστόσο νὰ μὴν γράφεται.⁷⁶ Ἡ ποιητικὴ γραφή ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχαναλυτικὴ της ἐρμηνεῖα ὑπερβαίνουν τὶς περιοριστικὲς ἀπαιτήσεις τῆς γλώσσας. Ἡ ποιητικὴ γραφή τοῦ Πόε δὲν ἀνακινεῖ τὴν ἀναπαράσταση ἐνὸς καὶ μόνο πράγματος, τὸ σύστημα μιᾶς μοναδικῆς σημειότητας ἀλλὰ ὡς μεταφορὰ ἢ μετωνυμία παραπέμπει διαρκῶς σὲ κάτι ἄλλο: ἐφευρίσκει τὸν θάνατο τοῦ πράγματος τὸ ὁποῖο ἐμπεριέχεται στὴν λέξη, καθιστᾶ ἀναγνώσιμη μία ἀπονενεκρωμένη σημειότητα.

⁷³. J.-L. Steinmetz, «Edgar Poe. Le fantastique comme alibi», στὸ *Europe*, 107(1988), σ. 128.

⁷⁴. C. Bardét, «Le double du double chez Edgar Poe», στὸ *Lettres de l'École de la Cause freudienne*, 13(1974), σ. 102.

⁷⁵. J. Lacan, *Le Séminaire. Livre XIII. L'objet de la psychanalyse*, [1965-1966], ἀνέκδοτο, σεμινάριο τῆς 18^{ης} Μαΐου τοῦ 1966.

⁷⁶. G. Wajeman, «Ἡ τέχνη, ἡ ψυχανάλυση, ὁ αἰώνας», στὸ *Ὁ Λακάν, τὸ γραπτό, ἡ εἰκόνα*, ἔνθα ἀνωτέρω, σ. 55.